

UDK: 327(510)
Bibliid 0543-3657, 65 (2014)
God. LXV, br. 1155–1156, str. 44–75
Izvorni naučni članak
Primljen: 10. avgust 2014. godine

Dr Sanja AREŽINA¹

Nova spoljnopolitička strategija Kine – između pragmatičnosti i izazova

SAŽETAK

Ekonomski napredak Kine za posledicu je imao menjanje njene spoljnopolitičke strategije. Deng Sjaopingova politika “biti strpljiv”, čiji je cilj bio stvaranje mirnog spoljnog okruženja kako bi država mogla da posveti svoju energiju domaćem ekonomskom razvoju, da uveri susede i ključne partnere u svoje dobre namere i izbegne konfrontiranje sa ostalim velikim silama, nakon globalne ekonomske i finansijske krize, zamenjena je jednim asertivnijim pristupom spoljnoj politici. U želji da legitimise svoju vlast peta generacija lidera je aktivirala nacionalizam kako bi odvušla pažnju sa smanjenja BDP rasta. Tvrdi pristup prema susedima, manja sklonost za kompromise i naginjanje ka tome da se na spoljni pritisak odgovori većim pritiskom, ukazuje na sve veće odstupanje od “osmeh diplomatije” koju je Kina sprovodila unazad nekoliko decenija. I pored ekonomskih prednosti i interesa koje imaju od saradnje sa njom, konstantno povećanje vojnog budžeta izaziva nepoverenje i strah suseda od kineskih aspiracija. To neminovno dovodi do pojave bezbednosne dileme i nove trke u naoružanju, gde će svi nastojati da budu u što boljim odnosima sa svima i gde svi manevrišu kako bi ojačali svoje pozicije i maksimizirali svoje dugoročne interese.

Ključne reči: Kina, spoljnopolitička strategija, politika “biti strpljiv”, osmeh diplomatija, ekonomska i finansijska kriza, asertivnost, nacionalizam.

Uvod

Razmatrajući različite teorijske izvore spoljne politike Kine, Ren Sjao (Ren Xiao), autor knjige “The International Relations Theoretical Discourse

¹ Dr Sanja Arežina, predsednik Instituta za društveni razvoj Jugoistočne Evrope (SEESDI), e-mail: sanja_arezina@yahoo.com.

in China: A Preliminary Analysis", zaključio je da postoje tri ključne konstante u kineskoj naučnoj misli o međunarodnim odnosima, a to su rat, mir i razvoj.² Poštujući dominantnost ove tri teme, radi boljeg razumevanja savremenog kineskog pristupa međunarodnim odnosima i spoljnoj politici, neophodno je podsetiti na neke istorijske korene. Na misao o spoljnoj i bezbednosnoj politici Kine nesumnjivo je u najvećoj meri uticala tradicionalna kineska filozofija, koja je mešavina taoizma, budizma i pragmatičnog konfučijanstva. Svaki od ova tri filozofsko-religiozna sistema imao je udela u funkcionisanju velike kineske države: strogi kodeks konfučijanstva, pasivnost i mistika taoizma i nirvana budizma.³ Za razliku od drugih premoćnih civilizacija, poput egipatske, grčke i rimske, kineska civilizacija nikada nije bila u potpunosti razorena. Iskustva, mudrost i glavne ideje sačuvane su u prastarim spisima kodiranim ideogramskim pismom, koje je najbolja ilustracija nacionalne kompleksnosti. Moralne norme i ideje su pretrpele brojne istorijske izazove ali su ostale očuvane. Neke od njih su utkane u autentičan komunistički politički sistem, oko čijeg se suštinskog karaktera i danas vode sporovi. On se u kontinuitetu, i evolutivno menja, jer je u pogledu društvenih promena kinesko viđenje oprezno. Još 1922. godine Bertrand Rasel (Bertrand Russel) zapazio je da su Kinezi najstrpljivija nacija na svetu i da vreme sagledavaju vekovima, dok druge nacije to čine decenijama. "U suštini, Kinezi su neuništivi i mogu sebi priuštiti da čekaju. Zapad će bombama, otrovnim gasom i armijama verovatno u budućnosti dovesti do sopstvenog uništenja i ostaviti prostor onima koji čuvaju pacifizam. Ukoliko Kina izbegne da bude uvučena u ratove, ti koji je ugnjetavaju uništiće se međusobno i omogućiti Kinezima da slobodno slede humane ciljeve uprkos ratovima i destrukciji koju sve bele nacije vole", pisao je ovaj autor.⁴

Udruživanje unutar Kine u poređenju sa balansiranjem oduvek je bilo daleko važnije. Tokom dvadesetih godina XX veka, primećuje Lisjen Pi (Lucian W. Pye), "gospodari rata su prvo težili da nauče šta mogu da dobiju ako se identifikuju sa jakima, a tek onda bi razmišljali o koristima svrstavanja sa slabima (...) za kineske gospodare rata, autonomija nije bila krajnja vrednost, kao što je bila u tradicionalnim evropskim kalkulacijama o ravnoteži moći, svoje odluke oni su zasnivali na udruživanju moći".⁵ Na sličan način, Ajveri Goldštajn (Avery Goldstein) tvrdi da je udruživanje karakterisalo politiku u komunističkoj Kini, dok je autoritarna struktura

² Ren Xiao, *The International Relations Theoretical Discourse in China: A Preliminary Analysis*, The Sigur Center for Asian Studies, Papers Number 9, The George Washington University, 2000.

³ Đorđe Radenković, *Zagonetka zvana Kina*, Beogradski grafičko izdavački zavod, Beograd, 1973, str. 35-37.

⁴ Bertrand Russel, *The problem of China*, ARC MANOR, U. S., 2008, p. 37.

⁵ Lucian W. Pye, *Dynamics of Factions and Consensus in Chinese Politics: A Model and Some Propositions*, CA: Rand, Santa Monica, 1980, p. 120.

bila relativno jasna od 1949. do 1966. godine. Kada je kulturna revolucija stvorila uslove koji su bili blizu anarhije i nesigurnosti u pogledu autoriteta i zapretila opstanku političkih aktera, počelo je da preovlađuje balansirajuće ponašanje.⁶ Deng Sjaoping (Deng Xiaoping) je 1974. godine, u svom govoru u Generalnoj skupštini UN, rekao da “Kina nije supersila niti će ikada težiti da to postane. Ako bi se jednog dana promenila i pretvorila u supersilu, ako bi i ona postala svetski tiranin, i počela sve druge da izlaže zastrašivanju, agresiji i iskorišćavanju, narodi sveta bi trebalo (...) da je raskrinkaju, suprotstave joj se i poraze je zajedničkim snagama sa kineskim narodom”.⁷ Obnavljanje jasnije definisane strukture autoriteta posle 1978. godine takođe je obnovilo udruživanje kao preovlađujući obrazac političkog ponašanja. Kako Kinezi nisu povukli oštru razliku između domaćih i spoljnih poslova, njihova “predstava o svetskom poretku nije bila više od posledice kineskog unutrašnjeg poretka”. Ili, kako je to rekao Roderik Makfarkhar (Roderick MacFarquhar) “tradicionalni kineski pogled na svet bio je odraz konfučijanske predstave o pažljivo artikulisanom hijerarhijskom društvu. Ostali kraljevi i države smatrani su podanicima Srednjeg kraljevstva: Ne postoje dva sunca na nebu, ne mogu da postoje dva cara na zemlji”. Kao rezultat toga, Kinezi nisu bili skloni “multipolarnoj ili čak multilateralnoj ideji bezbednosti”. Azijati su voljni da “prihvate hijerarhiju” u međunarodnim odnosima i hegemonistički ratovi evropskog tipa su odsutni iz istočnoazijske istorije. Delotvorni sistem ravnoteže moći koji je, istorijski, bio tipičan za Evropu, bio je njima stran. Do dolaska zapadnih sila sredinom XIX veka, istočnoazijski međunarodni odnosi bili su sinocentrični i druga društva su se, u različitom stepenu, podređivala ili sarađivala sa Pekingom ili bila autonomna u odnosu na njega.⁸ Kao posledica ove predstave o svetskom poretku, kineska sklonost ka udruživanju u domaćoj politici javlja se i u međunarodnim odnosima.

Tokom Hladnog rata strah od “hegemonističkog” Sovjetskog Saveza “krojio” je kinesku spoljnu politiku i ujedinio Vašington i Peking. Međutim, nakon njegovog završetka i raspada SSSR-a, nestao je strah od sovjetskog napada i samim tim i izvorna, strateška osnova povezanosti Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Kine. U takvim promenjenim geopolitičkim odnosima kineska spoljna politika počela je da se gradi u odnosu na jedinu supersilu koja je preostala – SAD. Postavši najveća komunistička država na svetu Kina je preuzela od Sovjetskog Saveza ulogu vodećeg ideološkog rivala. Međutim, i ovog puta kineska pragmatičnost imala je uticaja, pa kao

⁶ Avery Goldstein, *From Bandwagon to Balance of Power Politics: Structured Constraints in Politics in China, 1949-1978*, CA: Stanford University Press, Stanford, 1991, pp. 5-6.

⁷ Deng Xiaoping, Fred Bergsten, Charles Freeman, Nickolas Lardy, Derek L. Mitchell, *China's Rise: Challenges and Opportunities*, Peterson Institute, Washington DC, 2008, p. 1.

⁸ Semjuel Hantington, *Sukob civilizacija*, CID, Podgorica, 2000, str. 259-260.

što je prilagođavala svoju spoljnu politiku tokom Hladnog rata kako bi zaštitila nacionalne interese, ona je isto počela da radi i nakon njegovog završetka. Zamenivši Mao Cedungovo (Mao Zedong) shvatanje da "vreme mira nije dobro za razvoj" i da je kaos mnogo bolji jer "rađa promene" i njegovu procenu verovatnog "ranog rata, glavnog rata i nuklearnog rata" (na kineskom *Zhangzheng Yu Geming*) zaključkom da su "mir i razvoj glavne tendencije epohe" (na kineskom *Heping Yu Fazhan*), 1985. godine Deng je postavio temelje reformama spoljne politike prepoznatljivoj u savremenoj praksi kineske države, koja se danas ogleda u teoriji "miroljubivog i harmoničnog razvoja".

Sposobnost da uspešno prebrodi globalnu finansijsku krizu 2009. Godine, u odnosu na većinu sveta, promenila je kinesku percepciju same sebe. Tome je naročito doprinela činjenica da se kineska ekonomija tokom tri decenije svakih osam godina udvostručavala.⁹ Kina je postala druga ekonomska sila sveta sa najbržom stopom razvoja, prva trgovinska sila sveta, prva izvozna i druga uvozna zemlja sveta, najveći štediša i drugi po redu vojni potrošač.¹⁰ Takođe, ona je i glavni trgovački partner većine zemalja sveta, uključujući čak i bliske američke saveznike kao što su Južna Koreja i Australija. I dok su 2006. godine SAD bile najveći trgovinski partner za 127 zemalja sveta, a Kina za 70 zemalja, u 2011. godini situacija se promenila u korist Kine koja je postala glavni partner za 124, dok je SAD za 76 zemalja.¹¹ Zbog toga, u poslednjih nekoliko godina, sve je očiglednije da se ekonomska snaga kineske države sve više reflektuje na kinesku spoljnu politiku. Da li je razlog za to jačanje onih snaga u rukovodstvu koje smatraju da treba napraviti izvesna odstupanja od Deng Sjaopingove politike "biti strpljiv" i njegove doktrine "24 karaktera"? Da li "osmeh diplomatiju" počinje sve više da zamenjuje asertivniji pristup usled tranzicione anksioznosti Kine? Koliko je na to uticao porast nacionalizma i dolazak nove pete generacije lidera? Da li kineski susedi zbog toga počinju da preispituju svoj spoljnopolitički pristup u odnosu na ovog rastućeg džina?

Trideset godina ranije Deng Sjaoping imao je viziju da spoljašnja politika treba da radi u korist unutrašnje politike i da je ekonomska stabilnost ključ budućnosti komunističkog sistema. Izjavivši, na radnom sastanku pre treće plenarne sednice Jedanaestog centralnog komiteta KPK, da "nije važno da li je mačka crna ili bela, važno je da lovi miševe", pokazao je da se Kina sprovodeći politiku "otvaranja prema svetu" (na kineskom *Gaige Kaifang*) drži nacionalne mudrosti po kojoj "putovanje od hiljadu milja počinje prvim korakom". Cilj je bio da se izađe iz

⁹ Farid Zakarija, *Post-američki svet*, Heliks, Smederevo, 2009, str. 88.

¹⁰ Džozef S. Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012, str. 218.

¹¹ Ma Xiaofang, *Curent Situation of Chinese Economy*, Lecture, Seminar "China's issues", Chinese Academy of Governance, Beijing, November 18, 2013.

međunarodne diplomatske izolacije i krene putem modernizacije.¹² Fokusirajući se na razvoj tržišno orijentisane ekonomije, sa namerom da je do 2000. godine uvećaju četvorostruko, bezobzirno pragmatični, bez mogućnosti za ideološke kompromise, kineski rukovodioci na čelu sa Deng Sjaopingom krenuli su u izgradnju dobrog međunarodnog okruženja za planirani ekonomski razvoj. Danas, saradnici Kineskog instituta za savremene međunarodne odnose, sa sedištem u Pekingu, smatraju da je Kina sigurnija nego ikada u zadnjih 200 godina i da njen globalni status i uticaj raste, te se može reći da je došlo vreme da unutrašnja politika počne da radi u korist spoljne politike.

Politika „biti strpljiv“

Početkom devedesetih godina prošlog veka Deng Sjaoping je svojom politikom “biti strpljiv” (*Low Key Strategy*, na kineskom *Tao Guang Zang Hui*) upozoravao da Kina mora da ostane “skromna i oprezna, da se suzdrži od mahanja zastavama, da ne teži ekspanziji i hegemoniji, da je to pravi put kineskog miroljubivog razvoja”. U toj politici mogla se videti tradicionalna filozofija, moralne norme i ideje, pragmatizam, prilagodljivost, strpljivost i patriotizam i sve ono što je dugo godina stajalo u osnovi razmišljanja i ponašanja spoljnopolitičkih odlučilaca, naročito kada je u određenim trenucima, bilo potrebno napraviti vezu između tradicionalnih i savremenih društvenih ideja. “Doktrina 24 karaktera” (ime je dobila po broju kineskih znakova u toj rečenici), koju je Deng izgovorio rukovodstvu pred smrt 1991. godine, bila je jedna vrsta političke oporuke koja je predstavljala osnovu kineskog spoljnopolitičkog ponašanja u XX, a zatim u XXI veku.¹³ “Mirno posmatrajte, osigurajte našu poziciju; hvatajte se ukoštac sa stvarima mirne glave; krijte naše kapacitete i čekajte povoljnu priliku; uspešno se držite po strani i nikada ne pretendujte na vođstvo”. To uputstvo nikada nije objavljeno u kineskoj štampi, ali ga pominje Henri Kisindžer (Henry Kissinger) u svojoj knjizi „O Kini”, pozivajući se pritom na arhivske dokumente američke administracije. Deng Sjaoping ostavio je rukovodstvu dva uputstva. Širi krug rukovodilaca upoznat je sa strateškim programom pisanim u klasičnom kineskom poetskom stilu, koji sadrži dvadeset četiri kineska znaka. To je spomenuta politička oporuka, dok je za sasvim usku grupu u rukovodstvu Deng dao uputstvo u samo dvanaest kineskih znakova: „Neprijateljske trupe su izvan naših zidina. One su jače od nas. Treba da uglavnom budemo u odbrani”. Kao ključ za odgovor na pitanje zašto Kinezi u javnim nastupima potcenjuju svoje rezultate,

¹² Aleksandar Novačić, *Kina zmaj na Olimpu*, Novosti, Beograd, 2008, str. 58.

¹³ Henry Kissinger, *On China*, Penguin Press, New York, 2011, p. 451. Ching Pao, “Deng postavlja nov vodeći princip od 12 pravila za unutrašnju i spoljnu politiku”, Hong Kong, November 5th, 1991, p. 172.

nazivajući svoju državu zemljom u razvoju ili srednjom silom, upravo ukazuju delovi ove doktrine “ne biti izazov za druge”, treba “kriti naše kapacitete” i “uspešno se držati po strani”. Ona uključuje teorijski otklon koji treba da naprave kineski lideri u odnosu na preostala domaća realistična shvatanja međunarodnih odnosa i da prestanu da na njih gledaju kao na “borbu Kine protiv spoljnih sila”. Kineski razvoj ne povređuje i ne preti bilo kome, on samo služi miru, stabilnosti i zajedničkom prosperitetu sveta. Njime se zapravo poziva na uspostavljanje novog međunarodnog političkog i ekonomskog poretka zasnovanog na “multilateralizmu, uzajamno korisnoj saradnji i duhu objedinjenosti”.¹⁴

Politika “biti strpljiv” je u XXI veku našla svoj izraz u doktrini “miroljubivog i harmoničnog razvoja”. Mnogi analitičari su u njoj videli suštinski uticaj Deng Sjaopinga i drugih reformatora. Njihovo stanovište bilo je da kineskim interesima najviše ide u prilog spoljna politika kojom se teži mirnom spoljnom okruženju kako bi država mogla da posveti svoju energiju pre svega domaćem ekonomskom razvoju, da uveri susede i ključne partnere u svoje dobre namere i izbegne konfrontiranje sa ostalim velikim silama, pogotovo sa SAD.¹⁵ Upravo zato je 2002. godine osmišljena teorija “miroljubivog uspona” (na kineskom *Heping Jueqi*) koja je u isto vreme bila i odgovor na “teoriju kineske opasnosti” (*China Threat Theory*) koja se pojavila u SAD-u, ali i u nekim susednim državama Kine.¹⁶ Po “teoriji miroljubivog uspona” pozitivna percepcija Kine u sopstvenoj regiji, preduslov je za njeno pozitivno prihvatanje u celom svetu. Na ovaj način želele su se otkloniti legitimne bojazni okolnih (na prvom mestu manje razvijenih) država jer kineska ekonomija, svojim izvoznim potencijalom, direktno ugrožava njihov izvoz i istovremeno privlači relativno veću količinu raspoloživog stranog kapitala. Stoga je kinesko rukovodstvo osmislilo spoljnopoličku strategiju čiju okosnicu predstavlja defanzivna sigurnosna strategija kombinovana sa ekonomskom privlačnošću velikog tržišta. To je najbolje objasnio Džozef Naj u svojoj knjizi “Budućnost moći” gde govori o tome kako je NR Kina rast “tvrde moći” (*Hard Power*) propratila privlačnim diskursom “meke moći” (*Soft Power*) i time iskoristila “pametnu moć” (*Smart Power*) kako bi prenela poruku o svom miroljubivom usponu. Na taj način ona je predupredila kompenzatornu ravnotežu moći i smanjila strah država od svoje rastuće ekonomske i vojne moći.¹⁷ Kinesko

¹⁴ Chen Zhimin, John Armstrong “China’s relations with Europe Towards a ‘normal’ relationship?”, u: Shaun Breslin (ed), *Handbook of China’s International Relations*, Routledge, London, 2010, p. 157.

¹⁵ Fred Bergsten, Nikolas Lardi, Derek Mičel, Čarls Frimen, *Uspon Kine: izazovi i šanse*, Beograd, Službeni glasnik, 2012, str. 79.

¹⁶ Ozren Baković, “Miroljubivi uspon – nova kineska vanjskopolitička teorija”, *Politička misao*. vol. 42, br. 1, 2004, str. 2.

¹⁷ Hu Đintao je oktobra 2007. godine najavio nameru Kine da osnaži svoju meku moć, važan deo strategije bile su Olimpijske igre, osnivanje Konfučijevih instituta koji će promovisati

rukovodstvo ubrzo je izraz “miroljubivi uspon” zamenilo mnogo prihvatljivijim “miroljubivi razvoj” (na kineskom *Heping Fazhan*), koji je tokom XVII kongresa KPK održanog u oktobru 2007. godine unet u zvanični rečnik i zagarantovan kao nešto što je deo strategije nacionalnog razvoja (kao i širi cilj “da se podstakne stvaranje jednog bezbednosnog okruženja koje doprinosi mirnom razvoju”). Kineski premijer Ven Đibao (Wen Jiabao) obrazložio ju je u opširnom govoru, konstatujući da je “koraćanje putem mirnog razvoja strategija i spoljna politika za koju je Kina opredeljena. Vodeći se ovim načelnim principom, trebalo bi da iskoristimo šanse koje nam se pružaju, ne podležemo provokacijama i koncentrišemo se na sopstveni razvoj, a da pritom ne težimo da preuzmemo ulogu vođe u međunarodnoj areni. Zahvaljujući ovakvoj politici uspeali smo da napravimo više prostora za diplomatski angažman Kine”.¹⁸

Pored “miroljubivog razvoja” kineski zvaničnici promovisali su još nekoliko koncepata: “harmonija” (uključujući i “harmoničan svet” napolju i “harmonično društvo” unutar svojih granica), zatim “rešenja u kojima dobija svako” (*win-win*) i “strateška partnerstva”.¹⁹ Hu Đintao je na Azijsko-afričkom samitu u Džakarti u aprilu 2005. godine, objasnio ideju harmoničnog sveta, takođe baštinu konfučijanstva, a obrazložio je u Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija u septembru iste godine. Osmišljena da bude kontrast nekadašnjim maoističkim idealima “borbe” i “revolucije”, harmonija (na kineskom *Hesje*) jeste princip koji vraća na istorijske kineske kulturne tradicije konfučijanizma i taoizma i koji treba da istakne da je Kina u modernim vremenima posvećena očuvanju međunarodne stabilnosti.²⁰ Koncept miroljubivog i harmoničnog sveta je postao osnov kineske spoljne politike i predstavlja pokušaj da se odgovori na izazove globalizacije. Njime se u isto vreme gradi pozitivniji i odmereniji pristup koji treba uzdizanje u njenoj moći da učini prihvatljivijim i legitimnim u očima sveta, naročito onog duž njenih perifernih granica. U suprotnom bi taj isti svet na uzdizanje Kine mogao da reaguje sa zebnjom i da se združi kako bi je sprečio ili uravnotežio.²¹ Ovaj koncept je trebao da

kinesku kulturu širom sveta, pojačanim međunarodnim emitovanjem programa, privlačenjem stranih studenata na svoje univerzitete, kao i mekšom diplomatijom prema susedima u jugoistočnoj Aziji. Kina je dosta uložila u meku moć i kao rezultat dobila povećanje međunarodnog ugleda. Džozef Naj, *Budućnost moći*, op. cit, str. 9.

¹⁸ Wen Jiabao, “Our Historical Tasks at the Primary Stage of Socialism and Several Issues Concerning China’s Foreign Policy”, *People’s Daily*, February 27, 2007.

¹⁹ Videti šire o tome u: Yongnian Zheng, Sow Keat Tok, “‘Harmonious Society’ and ‘Harmonious World’: China’s Policy Discourse under Hu Jintao”, China Policy Institute, University of Nottingham, UK, izvor: internet, <http://www.nottingham.ac.uk/cpi/documents/briefings/briefing-26-harmonious-society-and-harmonious-world.pdf>, 26/06/2013.

²⁰ Fred Bergsten, Nikolas Lardi, Derek Mičel, Čarls Frimen, *Uspon Kine*, op. cit., str. 281.

²¹ Robert B. Yoellick, “Whither China: From Membership to Responsibility?”, remarks, as prepared for delivery, to National Committee on US-China Relations, New York City,

potvrdi da su i Kina i svet ušli u period grandioznih promena koje imperativno nalažu i nove odgovore na izazov vremena.²²

Osmeh diplomatija

U međuvremenu, jačajući svoju ekonomsku moć, Kina je držeći se politike "biti stpljiv" "osmeh diplomatijom" (*Smile Diplomacy*) popravljala odnose sa svojim susedima. Kako bi izbegla politiku stvaranja saveza SAD-a sa drugim silama zabrinutim zbog porasta njene moći i primenu imperijalnog pristupa "zavadi pa vladaj", krenula je da rešava probleme sa njima koristeći pristup "bez muke, svi dobijaju" (*no pain, all gain*). Već sedamdesetih godina ona je počela da ulaže napore kako bi poboljšala odnose sa svim azijskim zemljama, podelivši ih pritom u nekoliko grupa (apstrahujući SSSR i Japan). Prvu grupu činile su zemlje sa kojima se ona oštro politički konfrontirala, kao što su Vijetnam i Avganistan. U drugoj grupi bile su zemlje sa kojima je nastojala da reši otvorena pitanja, kao što je Indija. U trećoj grupi nalazile su se zemlje koje su zbog određenih geopolitičkih i drugih okolnosti još pomalo "zazirale" od Kine, kao što su Indonezija, Singapur i Malezija. U četvrtoj grupi bile su zemlje sa kojima je imala relativno dobre odnose, kao što su Tajland i Filipini. Petu grupu činile su zemlje sa kojima je Kina imala izrazito prijateljske odnose, kao što su Burma, Pakistan, Nepal, Butan, Šri Lanka i Demokratska Kampučija (Sihanuk, Son, San, Kije Sampan).

Danas razuveravanje suseda da im od Kine dolazi bilo kakva pretnja u bezbednosnom smislu predstavlja jedan od njenih pet spoljnopolitičkih ciljeva. Dve decenije ranije, prvi neophodan i najvažniji korak u tom procesu i preduslov za koncentrisanje na ekonomske ciljeve bilo je smanjenje tenzija i konačno rešenje graničnog pitanja iz 1969. godine sa svojim ogromnim susedom – Sovjetskim Savezom, a zatim i sa njenim sukcesorom – Ruskom Federacijom. Pitanje najduže i najskuplje neprijateljske granice na svetu počelo je sa rešavanjem potpisivanjem

izvor: internet, www.state.gov, 26/03/2013. Kinezi tvrde da se koncepti vrline i moralnosti koje oni poštuju jednostavno razlikuju od koncepata koji se neguju na zapadu. "Relativistička" moralnost Kine, kažu oni, ima poštovanja za različite kulture, društvene sisteme i tradicije koje same treba da odluče kako će voditi svoje poslove, dok "univerzalistički" pojam moralnosti koji dolazi sa zapada „po kom izvesne norme i vrednosti prevazilaze kulture, društvene sisteme i granice) predstavlja nametanje, odsustvo poštovanja za druge i destabilizaciju. Ovakva razlika u poimanju i primeni vrline i moralnosti u međunarodnim pitanjima po svoj prilici nastaviće da izaziva neslaganja u međunarodnoj areni u narednim godinama, pri čemu će Zapad i Kina (ali i ostali) sigurno potpasti pod pritisak da prave kompromis oko svojih uslova kako se bude formirao sve širi konsenzus. Fred Bergsten, Nikolas Lardi, Derek Mičel, Čarls Frimen, *Uspon Kine*, op. cit., str. 283.

²² China Daily, "Hu Calls for a Harmonious World at Summit", September 16th, 2005.

Sporazuma 1991. i 1994. godine kojim je rešeno 97 procenata graničnog pitanja, da bi se, konačno, pitanje rešilo Protokolom iz 1999. godine i Sporazumom iz 2004. godine. Zvanična ceremonija upriličena povodom povoljnog rešavanja ovog problema u oktobru 2008. godine predstavljala je i zvaničan kraj nespোরazuma između dve države. U međuvremenu je nakon ustanovljavanja Šangajske organizacije za saradnju (sa Kinom, Rusijom, Kirgistanom, Kazahstanom, Tadžikistanom i Uzbekistanom kao osnivačima) potpisan i Sporazum o dobrosusedstvu i prijateljskoj saradnji sa Rusijom kao jedan vid strateškog partnerstva. Bobo Lo je 2008. godine saradnju ove dve države opisao kao “osu pogodnosti”.²³ Danas se slobodno može reći da njihov odnos nikada nije bio pogodniji. Nakon toga rešeno je i pitanje granica sa Kazahstanom, Kirgistanom i Tadžikistanom. Ugovorivši 31. decembra 2008. godine demarkacionu graničnu liniju sa Vijetnamom, Kina je konačno rešila problem granice sa 12 od 14 suseda, ostavivši pitanje granica sa Butanom (sa kojim nema diplomatske odnose) i Indijom kao poslednje.

Nastojanjem da održi “dobru međususedsku politiku”²⁴ opredeljujući se za delikatnu kombinaciju ekonomskog liderstva (što podrazumeva velikodušnu pomoć, podršku i brojne inicijative), jake i diverzifikovane diplomatske akcije i vojne snage (naročito pomorske) kako bi vršila uticaj na komšije bez pravljenja neprijatelja od njih, Kina je “osmeh diplomatijom” uspela da smanji mogućnost pravljenja koalicija i saveza protiv nje.²⁵ Kao ključni instrument u tome i deo njenog “Novog koncepta bezbednosti” koji naglašava značaj konsultacija i saradnje kao sredstva za postizanje bezbednosti sa svojim susedima i borbe protiv “tri zla” (terorizam, ekstremizam i separatizam) oformljena je Šangajska organizacija za saradnju. Takođe, za nju je značajna i saradnja u okviru ASEAN-a (ASEAN+1 koja obuhvata deset država članica ASEAN-a i Kinu, ASEAN+3 koja obuhvata ASEAN i Kinu, Japan i Južnu Koreju), kao i saradnja u okviru APEC-a (Asia-Pacific Economic Cooperation).

Pragmatični nacionalizam vidljiv u politici “biti stpljiv”, “osmeh diplomatiji”, i teoriji o “miroljubivom i harmoničnom razvoju” polako je davao rezultate čime je u suštini krenula da se sprovodi Velika kineska strategija koja nikada nije eksplicitno prezentovana, ali koja se zasniva na nacionalnoj bezbednosnoj strategiji. Po njoj Kina traga za situacijom u kojoj će biti ekonomski prosperitetna zemlja, stabilna iznutra i priznata i prihvaćena spolja kao velika sila. Koristeći ekonomske prednosti i interes koje države imaju od saradnje sa njom, kako bi ih vezala u političkom,

²³ Bobo Lo, *The Axis of Convenience: Moscow, Beijing and the New Geopolitics*, Chatham House, London, Brookings Institution, Washington D. C, 2008, p. 15, 55.

²⁴ Fravel M. Taylor, *Strong Borders, Secure Nation: Cooperation and Conflict in China's Territorial Disputes*, Princeton University Press, Princeton, 2008.

²⁵ Ozren Baković, „Miroljubivi uspon – nova kineska vanjskopolitička teorija”, op. cit., str. 1.

diplomatskom i bezbednosnom smislu i, na kraju krajeva, kako bi izgradila regionalnu i globalnu mrežu baza i saveza, ona svojim strpljenjem, kompromisima i ovakvom dugoročnom politikom pokušava da, u bilo kojoj kombinaciji, onemogući udruživanje protiv nje, naročito pravljenje vojnih saveza.

Tranziciona anksioznost Kine

Iako je suština kineske strategije bila da se ne privlači previše pažnje na putu ka ostvarenju svih zacrtanih ciljeva, ipak, uspon Kine je "izazvao strah i nelagodnost, a ne entuzijazam među azijskim državama" kako kaže Minksin Pei (Minxin Pei),²⁶ naročito imajući u vidu da kinesko rukovodstvo nije potpuno sposobno da se izbori sa "tranzicionom anksioznošću" koju profesor Univerziteta Princeton Džon Ajkenberi (John Ikenberry) definiše kao težnju svake nacije da sa snažnim unutrašnjim rastom proširi svoje spoljnopolitičke ambicije i interese.²⁷ Previše samopouzdanja koje Kina pokazuje, zaboravljajući Kautiljine reči da je "sused prirodni neprijatelj", može je vrlo lako dovesti u situaciju da okolne države pomisle da želi da dominira Azijom.²⁸

Semjuel Hantington (Samuel Huntington) u svojoj knjizi "Sukob civilizacija" tvrdi da države na uspon nove sile mogu da reaguju na više načina. Same ili u koaliciji sa drugim državama one mogu da pokušaju da osiguraju svoju bezbednost uspostavljanjem ravnoteže u odnosu na silu koja se pojavljuje tako što će je obuzdati, ili ako je neophodno, poraziti u ratu. Alternativno, države mogu da pokušaju da se udruže sa novom silom, da joj se prilagode i prihvate drugorazredni ili podređen položaj u odnosu na nju, s očekivanjem da će njihovi glavni interesi biti zaštićeni. Države takođe, mogu da pokušaju s nekom mešavinom balansiranja i udruživanja, mada to sadrži rizik sukobljavanja sa novom silom i gubljenja njene zaštite. U skladu sa teorijom zapadnih međunarodnih odnosa, balansiranje je obično poželjniji izbor i češće mu se pribegavalo nego udruživanju.²⁹ Stiven

²⁶ Minxin Pei, "Think Again Asia's Rise", *Foreign Policy*, izvor: internet, http://www.foreignpolicy.com/articles/2009/06/22/think_again_asias_rise?print=yes&hidecomments=yes&page=full, 26/06/2013.

²⁷ Po njemu "države u usponu žele da pretvore svoju novostečenu moć u značajniji uticaj u globalnom sistemu, da preoblikuju njegova pravila i institucije u skladu sa njihovim vlastitim interesima. Sile u opadanju, sa druge strane, plaše se gubljenja kontrole (nad međunarodnim sistemom – prim. aut) i zabrinute su za bezbednosne posledice svoje oslabljene pozicije". G. John Ikenberry, "The Rise of China and the Future of the West", izvor: internet, <http://www.foreignaffairs.com/articles/63042/g-john-ikenberry/the-rise-of-china-and-the-future-of-the-west>, 30/06/2013, p. 26.

²⁸ O Kautiljinom shvatanju međunarodnih odnosa videti šire u: Dragan R. Simić, *Poredak sveta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999, str. 30-41.

²⁹ Semjuel Hantington, *Sukob civilizacija*, op. cit., str. 256.

M. Volt (Stephen M. Walt), profesor međunarodnih odnosa na "John Kennedy School of Government" Harvard univerziteta, smatra da bi u tom slučaju kalkulisanje trebalo da ohrabri države na uspostavljanje ravnoteže. Po njemu udruživanje je rizično jer zahteva poverenje u namere moćnije države koje u ovom delu Azije ne postoji, i sigurnije je balansirati u slučaju da se pokaže da je dominantna sila agresivna.³⁰ Džon Miršajmer (John Mearsheimer), osnivač ofanzivnog realizma u nauci o međunarodnim odnosima, smatra da je uloga velikih sila, u ovom slučaju SAD-a, da u Istočnoj Aziji deluju kao "ofšor balanser", nastojeći da spreče neku drugu silu u regionu da ostvari regionalnu hegemoniju. One su mogle da biraju da li će da budu sporedni balanser i u prvi plan kao glavnog balansera izbace neku drugu državu, poput Japana ili Indije, ili da budu glavni balanser što je uloga koju igraju od početka Hladnog rata pa nadalje. Države, glavne balansere u svojoj "teoriji ravnoteže (političkih) interesa" Randal Šveler (Randal Schweller) naziva "državama lavovima", koje imaju za zadatak da očuvaju postojeću raspodelu moći u međunarodnom sistemu tj. očuvaju ravnotežu snaga.³¹ Neki kineski teoretičari (Zhang Qingmin i Xu Hui) ne bi se složili sa time da je jugoistočnoj Aziji uopšte potreban balanser jer, po njima, taj region spada u najstabilnije na svetu, naročito ako se uzme u obzir broj nuklearnih sila koje se u njemu nalaze.³² Pa ipak, ni oni ne mogu da poreknu da je kineski ubrzani razvoj izazvao nemir kod susednih država koje se sa time "bore" na različite načine.

Stepen u kome danas Kina oblikuje spoljnu politiku susednih država razlikuje se od stepena u kome one imaju učešća u konfučijanskoj kulturi i njihovih istorijskih odnosa sa njom. Kulturno Severna Koreja ima puno zajedničkog sa Kinom i istorijski joj naginje. Za Singapur je komunistička Kina tokom Hladnog rata bila neprijatelj. Ipak, Singapur je tokom osamdesetih godina XX veka počeo da menja svoj položaj i njegove vođe su aktivno dokazivale potrebu SAD-a i drugih država da pristanu na realnost kineske moći. Sa svojom velikom kineskom populacijom i antizapadnim sklonostima svojih vođa, Malezija takođe jako naginje Kini. Tajland je sačuvao svoju nezavisnost u XIX i XX veku prilagođavajući se evropskom i japanskom imperijalizmu i pokazao nameru da isto učini i

³⁰ Stephen M. Walt, "Alliance Formation in Southwest Asia: Balancing and Bandwagoning in Cold War Competition", u Robert Jarvis, Jack Snyder (eds), *Dominoes and Bandwagons: Strategic Beliefs and Great Power Competition in the Eurasian Rimland*, Oxford University Press, New York, 1991, pp. 53, 69.

³¹ Randal L. Schweller, "Bandwagoning for Profit - Bringing the Revisionist State Back In", *International Security*, Vol. 19, No. 1. Summer, 1994, p. 101.

³² Zhang Qingmin, *China's foreign policy*, Lecture, Seminar „China's issues“, Chinese Academy of Governance, Beijing, November 20, 2013. Xu Hui, *Asia-Pacific Security and its Prospect*, Lecture, Seminar „China's issues“, Chinese Academy of Governance, Beijing, November 21, 2013.

sa Kinom, što predstavlja sklonost pojačanu potencijalnom bezbednosnom pretnjom koju Tajland vidi u Vijetnamu.³³

S druge strane nalaze se države koje se ne mire tako lako sa porastom kineskog značaja u regionu i činjenicom da ona sa svojom starom civilizacijom, rastućom ekonomijom i "totalitarnim političkim poretkom" može predstavljati poželjan model za brojne države u Aziji, što bi pojačalo njenu moć na širokom prostoru od Evroazije do Indokine. Tome u prilog govori i "teorija ravnoteže pretnji", koju je krajem osamdesetih godina XX veka "postavio" Stiven M. Volt. Naime, pokušavajući da osmisli obrazac na osnovu kojeg su se na području Srednjeg istoka formirali vojni savezi, profesor Volt smatra da "teorija ravnoteže snaga" ne daje zadovoljavajući odgovor. Prema njoj se oni formiraju u cilju stvaranja protivteže nekoj državi ili savezu koji ima hegemonističke ambicije. Dakle, moć je ono što se uravnotežuje, dok po "teoriji ravnoteže pretnji" ono zbog čega se države udružuju je pretnja, tj. njena percepcija. Ona se, po njemu, sastoji iz četiri dela: procene nečije moći, blizine (misli se na geografski položaj zemlje koja se shvata kao pretnja u odnosu na onog ko je percipira), ofanzivnih vojnih kapaciteta koje poseduje i agresivnosti namera.³⁴ Na primer, za vreme Hladnog rata, SAD, uprkos svojoj premoći u svetskim poslovima, nisu naspram sebe imale koaliciju država koja je pokušavala da uravnoteži njenu moć. Zapadna Evropa, Japan i ostali, opažali su Sovjetski Savez kao mnogo veću pretnju. Isto tako, u vreme Prvog svetskog rata, Nemačka je shvatana kao pretnja, a ne Velika Britanija, kako bi to teorija ravnoteže snaga sugerisala.³⁵

Primenjujući ovu teoriju na područje jugoistočne i istočne Azije očigledno je da se Kina percipira kao glavni rival SAD-a na regionalnom i globalnom nivou.³⁶ U tom slučaju teško bi se desilo da bi Japan, Indija i Kina uravnotežavale SAD. Verovatnija je pretpostavka da bi u slučaju kineske dominacije ovim područjem Japan, Južna Koreja i Indija pre ostale u savezu sa Amerikom, a ne bi postale deo eventualne kineske sfere uticaja. Želja

³³ Semjuel Hantington, *Sukob civilizacija*, op. cit., str. 260.

³⁴ O činiocima koji se moraju uzeti u obzir kako bi se izračunao indeks moći šire videti u: Hu Angang, Men Honghua, *The Rising of Modern China: Comprehensive national Power and Grand Strategy*, izvor: internet <http://www.csf.kiep.go.kr>, 20/05/2012.

³⁵ Više o tome videti u: Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca, 1987; ili: Stephen M. Walt, "Keeping the World 'Off-Balance': Self-Restraint and U.S. Foreign Policy", u: G. John Ikenberry (ed), *America Unrivaled-The Future of the Balance of Power*, Cornell University Press, Ithaca, 2002, pp. 121-154 (naročito strane 133-141).

³⁶ Bill Emmott, *Rivals - How the Power Struggle between China, India and Japan will Shape Our Next Decade*, Allen Lane, London, 2008, pp. 8-14. Za slične argument videti i: Brahma Chellaney, "Obama should speak up for India in Beijing", Financial Times, November 12th 2009, izvor: internet, <http://www.ft.com/cms/s/0/8ad9b826-cff3-11de-a36d-00144feabdc0.html>, 27/02/2013; takođe i: Jyoti Thottam, "A Rivalry on the Roof of the World", Time, Monday, November 2, 2009, izvor: internet, <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1931739,00.htm>, 26/02/2013.

država da očuvaju svoj položaj u sistemu jača je nego da povećaju svoju moć, tvrdi Kenet Volc (Kenneth Waltz). Takođe, kako to Džon Miršajmer tvrdi, za projekciju američke moći preko okeana, postoji prepreka u "stopirajućoj moći vode", te to čini hegemoniju SAD-a u tom regionu neizvodljivom, dok se Kina nalazi u njihovoj neposrednoj blizini. Imajući u vidu kinesku geografsku lociranost može se zaključiti da je ona, za razliku od Amerike, potencijalno podložna strateškom opkoljavanju. Japan i Tajvan stoje na putu njenom pristupu Pacifičkom okeanu, Rusija je odvaja od Evrope, a indijske "tvrđave" nad okeanom mogu blokirati njen pristup Bliskom istoku.³⁷ Dodatne argumente o svojevrsnoj "zatvorenosti" Kine iznosi i Robert D. Kaplan, poznati američki spoljnopolitički novinar. Naime, analizirajući rast kineske pomorske moći on tvrdi da je glavni problem sa kojim se ova država suočava raspored američkih trupa i pomorskih snaga na širokom pojasu koji se proteže od Japana preko Koreje, Tajvana, Filipina do Australije. One pomalo liče na "još jedan kineski zid", osmišljen da blokira eventualni izlazak Kine na svetska mora.³⁸ Uprkos činjenici da izlazi na tri mora, ona je zemlja kojoj nedostaju kapaciteti za izlazak iz njih i gospodarenje svetskim vodama. Situacija podseća na stanje u kom se carska Rusija nalazila sa Crnim morem, koje je zbog svoje zatvorenosti (osim u području Bosfora i Dardanela) ličilo, po rečima ruskog admirala Pavela Nahimova (Pavel Nakhimov), na bocu čiji su čep u rukama držali Osmanlije.³⁹ Ta svojevrsna "zatvorenost" Kine dodatno je pojačana prisustvom sedme flote mornarice Sjedinjenih Američkih Država. Sve to zajedno čini da ona pomalo pati od klaustrofobije. Naročito, ako se ima u vidu da ono što SAD rade na Dalekom istoku vrlo je slično sistemu saveza koje je pravio kancelar carske Nemačke Oto fon Bizmark (Otto von Bismarch), sa ciljem izolacije Francuske. Dakle, može se reći da "Kina miroljubivog uspona" može sticati prijatelje i čak "dependanse" u Aziji, ali nacionalistički agresivna Kina mogla bi se naći u izolovanom položaju.⁴⁰ Svesno toga, kinesko rukovodstvo je više od dve decenije unazad svoj spoljnopolitički izbor i poziciju pre temeljila na prvoj nego na drugoj opciji.

Kraj "osmeh diplomatije"?

Globalna ekonomska i finansijska kriza 2008. i 2009. godine bila je ključan momenat u kineskoj percepciji same sebe. Dok se većina svetskih privreda

³⁷ Zbignjev Bžežinski, *Amerika-Kina i sudbina sveta*, Albatros plus, Beograd, 2013, str. 90.

³⁸ Robert D. Kaplan, "China's Two-Ocean's Strategy", u: Abraham Denmark, Nirav Patel (eds), *China's Arrival: A Strategic Framework for Global Relationship*, Center for New American Security, Washington D.C, izvor: internet, http://www.cnas.org/files/documents/publications/CNAS%20China%27s%20Arrival_Final%20Report.pdf, 26/06/2013, pp. 43-59.

³⁹ Slavoljub Šušić, *Balkanski geopolitički košmar*, Vojna knjiga, Beograd, 1995, str. 8.

⁴⁰ Zbignjev Bžežinski, *Amerika-Kina i sudbina sveta*, op. cit., str. 90.

suočavala sa naletima krize i sa njenim posledicama tavoreći ili u predvorju ili, pak, u samom epicentru recesije, Kina je 2009. godine zabeležila ekonomski rast od 8,7 procenata. Pre krize uvek se postavljalo pitanje šta će ona činiti i kako će se ponašati kada postane moćan i važan međunarodni igrač.⁴¹ Međutim, od krize počinju da se čuju različiti glasovi. S jedne strane nalaze se kineski jastrebovi koji su shvatili da je nastupilo pravo vreme da počnu da promovišu svoje tvrdnje da će Kina morati da počne da se suprotstavlja SAD-u i širi svoj uticaj u svetu. Svesni da jedinstvena istorija njihove zemlje, kao ekonomski najjače sile sveta u osamnaest od dvadeset poslednjih vekova, predodređuje njenu sudbinu, osetili su da je finansijska kriza prelomni trenutak za povećanje kineskog uticaja u svetu. Američki deklinizam (opadanje američke moći), o kome je prvi govorio Farid Zakarija (Fareed Zakaria) u svojoj knjizi "Postamerički svet", a zatim i drugi svetski analitičari koji su objavili knjige sa sličnim naslovima, ukazivao je na to da je unipolarni momenat Čarlsa Krauthamera (Charles Krauthammer) završen.⁴² S druge strane, nalaze se kineske grlice koje su se zalagale da Kina i dalje treba da zadrži glavu nisko pridržavajući se Deng Sjaopingove "doktrine 24 karaktera" i nastavljajući da radi na povećanju ekonomske moći i integrisanju u globalni sistem sa Amerikom na čelu. Po njima, Kina ne treba da obraća pažnju na zamerke da je "slobodan jahač" i pozive da postane "akcionar u međunarodnom sistemu", tj. da prihvati breme odgovornosti za njegovo održavanje, jer njoj, za sada, odgovara da SAD budu "svetski policajac".⁴³ Tako bi ona mogla da nastavi da razvija ekonomske, tehnološke i druge potencijale, umesto da novac i ostale resurse rasipa vojnim prisustvom po svetu.⁴⁴

⁴¹ Sanja Arežina, "Chinese 'going out' policy and its impact on relations with Serbia", *Review of International Affairs*, Vol. 65, No. 1153-1154, 2014, p. 13.

⁴² The most striking feature of the post-cold War World is its unipolarity. Charles Krauthammer, "The Unipolar moment", *Foreign Affairs*, Winter 1990/1991, pp. 23-33. Za njegove kasnije slične argumente videti: Charles Krauthammer, "The Unipolar Moment Revisited", *The National Interest*, Winter 2002/2003, pp. 5-17. Za njegove najnovije argumente na ovu temu videti: Charles Krauthammer, "Decline is a Choice – The New Liberalism and the end of American Ascendancy", *Weekly Standard*, October 19, 2009, Vol. 15, No. 05, izvor: internet, <http://www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/017/056lfnpr.asp>, 26/06/2013. Formulaciju da je "unipolarni trenutak" ipak bio samo "trenutak" (u kome su SAD bile jedina supersila), autor ovog rada čula je na predavanju koje je profesor Stiven Majer sa Univerziteta nacionalne odbrane u Vašingtonu održao u Centru za studije SAD Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu, u jesen 2007. godine.

⁴³ Ova fraza prvi put je pomenuta u jednom govoru koji je bivši zamenik američkog državnog sekretara, Robert D. Zelick, održao u Njujorku 2005. godine. Od tada, ona je postala opšte mesto kada se govori o Kini i njenom mestu u međunarodnom sistemu. Tomas J. Christensen, "China's Role in the World: Is China a Responsible Stakeholder – Remarks before the U.S.", China Economic and Security Review Commission, Washington, izvor: internet, <http://www.state.gov/p/eap/rls/rm/69899.htm>, 26/06/2013.

⁴⁴ Milorad Ekmečić, "Pojam velike sile i umeće diplomatije", u: Milorad Ekmečić, *Ogledi iz istorije*, Službeni list, Beograd, 1999, str. 372. Biti velika sila znači imati određena prava,

Kriza je bila okidač za sve učestalije kineske inicijative za reformu međunarodnog monetarnog sistema. U martu 2009. godine, guverner centralne banke Kine Džou Šjaočuan (Zhou Xiaochuan), najavio je da bi možda bilo vreme da se krene dalje od dolara kao globalne svetske valute u razvoj super-suverene valute. Kasnije tog meseca, kineski predsednik Hu Đintao (Hu Jintao) na samitu G20 pozvao je na promenu globalnog finansijskog sistema. To je podrazumevalo zalaganje za reformu Međunarodnog monetarnog fonda, da se u njemu više odražava glas Kine, kao i drugih zemalja u razvoju.⁴⁵ Sve više se počela spominjati pretenzija da renminbi postane regionalna, a zatim i internacionalna valuta, kako bi se zbog slabljenja američke privrede izvukli iz dolara i smanjili njegov značaj. Izjave zvaničnika Narodne banke Kine iz novembra 2013. godine da “nabavka strane valute više ne odgovara interesima Kine” i da ona “više ne smatra da je od svega važnije povećavanje deviznih rezervi zemlje” govore u prilog tome. Potpisani su ugovori o valutnim svopovima sa nekim zemljama regiona, ali i šire (sa Rusijom, Japanom, Brazilom, Švajcarskom, Australijom, Čileom, Ujedinjenim Arapskim Emiratom, afričkim zemljama itd). Dogovoreno je i osnivanje Zajedničke banke za razvoj i zajedničkog valutnog fonda između zemalja BRIKS-a.⁴⁶

ali i obaveze. Istorija uspona i padova velikih sila u Evropi, te mnogobrojnih ratova i kongresa kojim su se oni završavali (kada su novopridošle velike sile, postale ne samo vojno i ekonomski najmoćniji akteri u tadašnjem međunarodnom sistemu, već su postajali i garantirali svih mirovnih sporazuma od Mira u Vestfaliji iz 1648. godine do danas) na najbolji način govori o tome. Više o tome videti u: Gordon A. Craig, George L. Alexander, *Force and Statecraft – Diplomatic Problem of Our Time*, Oxford University Press, pp. ix-xiii; 3-24. New York, 1955; Henri Kisindžer, *Obnovljeni svet – Meternih, Kastlerau i problemi mira 1812-1822*, Nakladni Zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1976.

⁴⁴ Milorad Ekmečić, “Pojam velike sile i umeće diplomatije”, u: Milorad Ekmečić, *Ogledi iz istorije*, Službeni list, Beograd, 1999, str. 372. Biti velika sila znači imati određena prava, ali i obaveze. Istorija uspona i padova velikih sila u Evropi, te mnogobrojnih ratova i kongresa kojim su se oni završavali (kada su novopridošle velike sile, postale ne samo vojno i ekonomski najmoćniji akteri u tadašnjem međunarodnom sistemu, već su postajali i garantirali svih mirovnih sporazuma od Mira u Vestfaliji iz 1648. godine do danas) na najbolji način govori o tome. Više o tome videti u: Gordon A. Craig, George L. Alexander, *Force and Statecraft – Diplomatic Problem of Our Time*, Oxford University Press, pp. ix-xiii; 3-24. New York, 1955; Henri Kisindžer, *Obnovljeni svet – Meternih, Kastlerau i problemi mira 1812-1822*, Nakladni Zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1976.

⁴⁵ American Quarterly, “Time for Strategic Reset”, izvor: internet, <http://www.americasquarterly.org/economy>, 26/06/2013.

⁴⁶ Za plaćanje između Kine i Japana pogledati: Business insider, “How China And Japan Are Slashing Their Dependence On The US Dollar”, izvor: internet, <http://www.businessinsider.com/china-japan-us-dollar-infographic-2012-8>, 26/06/2013. Pregovori sa Australijom oko plaćanja: News business, “China and Australia in currency pact”, izvor: internet, <http://www.bbc.co.uk/news/business-22075345>, 26/06/2013. Za Brazil: B92, „Zašto je baš JAR članica BRIKS-a”, izvor: internet, http://www.b92.net/biz/vesti/svet.php?yyyy=2013&mm=03&dd=30&nav_id=700141, 26/06/2013.

Iako su kineske diplomate i dalje ostale verne *win-win* rešenjima prema sve skeptičnijem regionu, ispod fasade jedinstva u kineskom odlučivanju postepeno se odvija fragmentacija u formulisanoj regionalnoj strategiji u vođenju spoljne politike. Kako se u okviru Politbiroa odluke donose konsenzusom, mehanizmom koji služi za prikrivanje neslaganja između moćnih pojedinaca i frakcija, Narodna oslobodilačka armija neopterećena time postala je jedina koja je sposobna da reaguje brzo i odlučno kada su u pitanju regionalna kretanja. To se moglo videti i na primeru tenzija u Istočnom i Južnom kineskom moru. Sa konstantnim povećanjem njenog uticaja, ponovo postaje aktuelna Mao Cedungova izjava da „politička moć raste iz cevi pištolja”. Tvrdi pristup prema susedima, manja sklonost za kompromise i naginjanje ka tome da se na spoljni pritisak odgovori većim pritiskom ukazuje na sve veće odstupanje od “osmeh diplomatije” koju je Kina sprovodila unazad nekoliko decenija. Tvrdnje, poput one Dejvida Šambaua (David Shambaugh) da Kina nije čak ni dominantna sila u svom regionu, sve manje počinju da imaju smisla jer se doživljaj kineske pretnje, u međuvremenu, znatno povećao.⁴⁷

Novo asertivno lice kineske spoljne politike

Faktor “percepcije moći” kaže da vi niste ono što jeste, već da ste onakvi kakvim vas drugi vide. Stručnjaci koji se bave psihologijom odnosa između ljudi, naroda i država shvataju da se zbog tzv. “igre nepotpunih informacija” (nikada ne znate sve o nekom drugom i o njegovim namerama) veoma često dolazi do pogrešne percepcije namera druge strane, koje kad se pomešaju sa duboko usađenim osećajem nesigurnosti u čoveku, za posledicu imaju da pojedinci vrlo često ne umeju da procene odakle dolazi stvarna opasnost, ako je uopšte i ima. Upravo to čini suštinu bezbednosne dileme, jedne od središnjih kategorija realističke teorije međunarodnih odnosa, po kojoj postupci pomoću kojih jedna država pokušava da poveća vlastitu bezbednost umanjuju bezbednost drugih država.⁴⁸

⁴⁷ John Lee, “The End of Smile Diplomacy”, izvor: internet, <http://nationalinterest.org/commentary/the-end-smile-diplomacy-4122>, 03/08/2014.

⁴⁸ Iako formulisana još 1950. godine od strane Džona Herca, njeno najpoznatije određenje dao je profesor Kolumbija univerziteta Robert Džervis. Robert Jervis, “Cooperation under Security Dilemma”, *World Politics*, 30 January 1978, p.76. Navedeno prema: Dragan R. Simić, *Nauka o bezbednosti – savremeni pristupi bezbednosti*, Službeni list SRJ, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2002, str. 26. Takođe videti: Ken Booth, Nicholas J. Wheller, *The Security Dilemma – Fear, Cooperation and Trust in World Politics*, Palgrave, Macmillan, London, 2008. Za primenljivost ovog koncepta u Istočnoj Aziji videti: Thomas J. Christensen, “China, the U. S. – Japan Alliance, and the Security Dilemma in East Asia”, u: G. John Ikenberry, Michael Mastanduno (eds), *International Relations Theory and Asia-Pacific*, Columbia University Press, New York, 2003, pp. 25-56; Michael E. Brown (eds), *The Rise of China*, MIT Press, Boston, 2000, pp. 135-167.

Stoga, može se reći da konstantno povećanje vojnog budžeta početkom XXI veka, kao i razne projekcije koje prave analitičke kuće da će Kina do 2016. godine biti u poziciji regionalnog hegemonu jer će imati vojni budžet kao sve države zajedno u regionu, izazivaju pojavu bezbednosne dileme i nove trke u naoružanju na području jugoistočne i istočne Azije. Države kao Japan čini se da veruju da ona ima i druge namere od onih koje javno proklamuje.⁴⁹ Kina ga je zamenila na mestu "lokomotive" ekonomskog razvoja Azije, a tu je i njegova uska povezanost sa SAD-om potvrđena deklaracijom Klinton-Hašimoto 1996. godine, zbog čega dugogodišnji naponi Kine za formiranjem strateškog partnerstva nisu urodili plodom. Odnos Pekinga i Tokija najbolje opisuje jedna stara kineska poslovice: "Ne mogu dva tigra u planini, ni dva sina na nebu". U istočnoj Aziji nikada nisu postojale dve velike sile – kada je Kina bila jaka Japan nije i obrnuto.⁵⁰ Američko okretanje na azijsko-pacifički region, promovisano novom vojnom doktrinom s početka 2012. godine, pokazalo je u kom pravcu ide spoljna politika predsednika Baraka Obame (Barack Obama). Fokus SAD-a okrenuo se ka istočnoj Aziji ne toliko zbog ekonomskog koliko zbog vojnog rasta Kine, prvenstveno jer svaki vojni sukob u ovom delu sveta ima potencijal da poremeti finansijska tržišta, čak mnogo više nego što su uticali ratovi u Iraku i Avganistanu. Svetsko tržište tada nije bilo pogođeno u obimu u kolikom bi bilo ukoliko bi se desio vojni sukob u Istočnom ili Južnom kineskom moru. Spor oko Diaoju (na kineskom) ili Senkaku ostrva (na japanskom) izazvao bi sukob između druge i treće ekonomije sveta, a SAD imaju obavezu odbrane Japana. Upravo ova ostrva, na kojima niko ne živi i koja nemaju neposrednu stratešku vrednost, predstavljaju potencijalno poprište budućeg sukoba velikih sila, pored Tajvana koji već decenijama utiče na američko-kineske odnose.

Za razliku od tri decenije ranije, kada su se Vašington i Peking udružili protiv zajedničkog neprijatelja – Sovjetskog Saveza, danas Kina zajedno sa Ruskom Federacijom gradi "osu pogodnosti" protiv SAD-a. Međutim, dugačka i porozna kinesko-ruska granica i gotovo sablasna nenaseljenost tih područja, i pored strateškog partnerstva koje postoji (protiv američke hegemonije) i saradnje pri donošenju spoljnopolitičkih odluka (Kina prati Rusiju kod donošenja odluka koje se tiču Evrope, dok je kad je Azija u pitanju obrnuto), izazivaju određenu dozu opreznosti u Moskvi koja ukazuje da ni ova regionalna sila takođe nije spremna na kinesku dominaciju.⁵¹ Pa ipak, upravo rusko rebalansiranje ka Arktiku, koje je 2013.

⁴⁹ Gerald Fouchet, "Towards a new cold war China-USA", izvor: internet, <http://www.strategicinternational.com/3engfouchet.htm>, 19/06/2012.

⁵⁰ Zhang Qingmin, *China's foreign policy*, Lecture, Seminar "China's issues", Chinese Academy of Governance, Beijing, November 20, 2013.

⁵¹ Stephen Kotkin, "The Unbalanced Triangle: What Chinese- Russian Relations Mean for the United States", *Foreign Affairs*, 2009, izvor: internet, <http://www.foreignaffairs.com/print/65230>, 20/05/2012.

najavljeno za 2014. godinu, dodatno će napregnuti američki vojni budžet i odvući deo njihovih resursa u Aziji. Osim ukoliko druge zemlje poput Japana i članica NATO-a ne preuzmu deo tereta na sebe i povećaju svoje troškove odbrane.⁵²

Isto kao što je Ričard Nikson (Richard Nixon) davne 1972. godine za partnera protiv Sovjetskog Saveza promovisao Kinu, Džordž V. Buš (George W. Bush) je, kako bi uravnotežio i obuzdao kinesku moć u regionu kao partnera promovisao Indiju.⁵³ Sklopljen je "nuklearni pakt" između njih, kojim je Indiji priznat status nuklearne sile u zamenu za kontrolu nad njenim civilnim nuklearnim programom. Po Švelerovoj teoriji ravnoteže (političkih) interesa, najvažnija determinanta ulaska države u neki savez je kompatibilnost političkih ciljeva, a ne neravnoteža moći ili pretnji. Države koje su zadovoljne svojim položajem u sistemu će se pridružiti koalicijama čiji je cilj očuvanje *status quo*, čak i u slučajevima kad je u pitanju jača strana. Sile koje nisu zadovoljne svojim položajem, i koje su motivisane više sticanjem profita nego bezbednošću, svrstaće se uz uspinjuću revizionističku državu.⁵⁴ Shodno ovome, može se reći da nijedan od važnih kineskih suseda – Japan, Indija, Rusija – nije spreman da Kini da ovlašćenje da stupi na mesto koje SAD ima u regionalnom, pa čak i globalnom sistemu, ukoliko bi se ono upraznilo. Razlog za to je nedostatak poverenja u Kinu kao "glavnog lidera" sposobnog da bude aktivan učesnik u procesima sekuritizacije i desekuritizacije međunarodnog sistema, da bude izvor "univerzalnih" vrednosti neophodnih da podupru međunarodno društvo i da održava stabilnost globalne političke ekonomije.

Pored ova tri ključna suseda na kinesko jačanje nisu ravnodušne ni ostale zemlje u regionu. Situacija u Istočnom i Južnom kineskom moru izaziva nestabilnost u odnosima među većinom država koje se tu nalaze. Problem sa Diaoj/Senkaku ostrvima započeo je još 1985. godine kada je japanska vlada, nakon istraživanja na terenu koje je sprovela, zaključila da su ona nenaseljena i inkorporirala ih kao sastavni deo teritorije Japana (u okviru Okinava prefekture). Nakon Drugog svetskog rata ova ostrva nisu vraćena Republici Kini, već su stavljena pod upravu SAD-a kao deo Okinava prefekture. Međutim, krajem šezdesetih godina XX veka, ekspedicija Ekonomske komisije UN za Aziju i Daleki istok pronalazi nalazišta bogata naftom ispod morskog dna. Već 1971. godine Tajvan objavljuje svoje teritorijalne pretenzije nad ovim ostrvima, a nekoliko meseci kasnije to je učinila i NR Kina. Prilikom normalizacije odnosa

⁵² Kathy Gilshinan, "Japan Moves Away From Its Traditional Pacifism", *World Politics Review*, izvor: internet, <http://www.worldpoliticsreview.com/trend-lines/13896/japan-moves-away-from-its-traditional-pacifism>, 04/07/2014.

⁵³ Fareed Zakaria, "Nixon to China, Bush to India", *Newsweek*, February 27, 2006, p. 45.

⁵⁴ Randal L. Schweller, "Bandwagoning for profit - Bringing the Revisionist State Back In", op. cit., p. 87.

između NR Kine i Japana 1972. godine nije bilo govora o ovoj temi, kao ni prilikom dolaska Deng Sjaopinga 1978. godine u Japan da potpiše Sporazum o miru i prijateljstvu između ove dve države. To pitanje odloženo je za neke naredne generacije lidera. U aprilu 1992. godine NR Kina usvojila je Zakon o teritorijalnom moru i graničnoj zoni kojim je inkorporirala Diaouju/Senkaku ostrva teritoriji svoje države. Japanska vlada je na to oštro protestovala. Međutim, Kinezi tvrde da dok oni sve vreme žele da pregovaraju o ovom pitanju, Japan ne priznaje da sukob oko ovih ostrva uopšte postoji. U naredne dve decenije dešavali su se sporadični incidenti, ali je situacija ostala nepromenjena. Dodatno povećanje tenzija izaziva nacionalizacija ostrva, koja su bila u privatnom vlasništvu od 1932. godine, od strane japanskih vlasti. To je izazvalo velike osude i bes kineskih zvaničnika, kao i masovne demonstracije kineskog stanovništva. Razlog za to je pozicija ovih ostrva koja je bitna jer se nalaze u neposrednoj blizini Tajvana, koji je ugaoni kamen trenutne geopolitičke konfiguracije u regiji. Tajvan deli kineska mora na istočno i južno i razdvaja Kinu od Pacifika. Njegovo svrstavanje uz SAD drži Kinu "zatvorenu u kutiji" i onemogućava širenje njenog uticaja na Pacifik. Svrtavanje uz Kinu bi to u potpunosti promenilo, jer bi ona u tom slučaju izašla iz "kutije" i bila u mogućnosti da projektuje svoju vojnu moć na Pacifiku.⁵⁵ Novo kinesko rukovodstvo sa Si Đinpingom (Xi Jinping) na čelu to shvata, te su u situaciji kada su im pregovori uskraćeni ova ostrva 2013. godine proglasili za glavni nacionalni interes (*Core Interests*). Krajem te iste godine napravili su korak dalje i proglasili vazдушnu odbrambenu identifikacionu zonu iznad spornih ostrva, što izaziva dodatne tenzije jer, osim što ovom zonom obuhvata njih, u isto vreme zalazi u teritoriju Japana, Južne Koreje i Tajvana.⁵⁶ Odluka japanskog premijera Šinzo Abea (Shinzo Abe) 1. jula 2014. godine da drugačijim tumačenjem pacifičkog Ustava iz 1945. godine omogućiti aktivniju vojnu i političku ulogu ukazuje na to da se međunarodni poredak sačinjen nakon Drugog svetskog rata uveliko menja i da je jedan od razloga kineska asertivnost i nacionalizam.⁵⁷

⁵⁵ Akademija za diplomatiju i bezbednost, "Kakav će biti odgovor Kine na novu američku Vojnu doktrinu?", izvor: Internet, <http://www.diplomatija.com/sr/4196/news/kakav-%C4%87e-biti-odgovor-kine-na-novu-ameri%C4%8Dku-vojni-doktrinu>, 26/06/2013.

⁵⁶ Rongxing Guo, *Cross-Border Resource Management*, Newnes, UK, 2012, pp. 259-260. Zhang Qingmin, *China's foreign policy*, Lecture, Seminar "China's issues", Chinese Academy of Governance, Beijing, November 20, 2013; Tadashi Ikeda, "Getting Senkaku History Right", *The Diplomat*, izvor: internet, <http://thediplomat.com/2013/11/getting-senkaku-history-right/?allpages=yes>, 01/12/2013; David E. Sanger, „In the East China Sea, a Far Bigger Test of Power Looms”, *The New York Times*, izvor: internet, <http://www.nytimes.com/2013/12/02/world/asia/in-the-east-china-sea-a-far-bigger-test-of-power-looms.html?pagewanted=1&r=1>, 01/12/2013.

⁵⁷ Kathy Gilsinan, "Japan Moves Away From Its Traditional Pacifism", *World Politics Review*, izvor: internet, <http://www.worldpoliticsreview.com/trend-lines/13896/japan-moves-away-from-its-traditional-pacifism>, 06/07/2014.

Pored dešavanja u Istočnom kineskom moru pažnju privlače i tenzije u Južnom kineskom moru gde Kina zajedno sa Brunejima, Malezijom, Filipinima, Tajvanom i Vijetnamom polaže prava na dve grupe ostrva: Paraselska (na kineskom *Xisha*) i Spratli (na kineskom *Nansha*). Kroz ovo more od Indijskog okeana do zapadnog Pacifika putuje 90 procenata komercijalne robe, a u njemu se nalaze i dokazane rezerve nafte i gasa koje prevazilaze kapacitet nalazišta u svim drugim zemljama, osim u Saudijskoj Arabiji i Venecueli.⁵⁸ Ono takođe predstavlja i strateški važno područje kojim prolaze sirovine za potrebe Kine, Japana, Južne Koreje i Tajvana te predstavlja područje interesovanja više država.

Indonezija, Vijetnam i Filipini su tri zemlje ovog regiona koje su najsklonije balansiranju i obuzdavanju Kine. Udaljena od nje Indonezija kao velika, muslimanska zemlja bez pomoći ostalih ne može da spreči kinesku kontrolu nad Južnim kineskim morem. U jesen 1995. godine Indonezija i Australija ušle su u bezbednosni sporazum koji ih obavezuje da se međusobno konsultuju u slučaju "neprijateljskih izazova" njihovoj bezbednosti. Mada obe strane poriču da je to antikineski sporazum, one su identifikovale Kinu kao najverovatniji izvor neprijateljskih izazova. Vijetnam je zemlja uglavnom konfučijanske kulture, ali istorijski je imala jako antagonističke odnose sa Kinom i 1979. godine je vodila kratak rat sa njom. I Vijetnam i Kina tvrde da imaju suverenitet nad Spratli ostrvima. Njihove mornarice su se, tokom sedamdesetih i osamdesetih godina XX veka, povremeno sukobljavale. Paraselska ostrva je Kina preuzela 1974. godine proterujući snage Južnog Vijetnama, koji je tad uživao vojnopolitičku podršku SAD-a, ali je već gubio rat u kome su Kinezi pomagali severovijetnamske komunističke borbe. Kada je Severni Vijetnam 1975. godine zauzeo prestonicu američkog marionetskog režima u Sajgonu i ujedinio zemlju, podnet je zahtev Kini da se Paraselska ostrva vrate pod vijetnamski suverenitet. Do danas, međutim, taj zahtev nije uvažen. Vremenom vijetnamske vojne sposobnosti opale su u odnosu na kineske. Više nego bilo koja država ovog regiona, Vijetnam ima motiv da traži partnere za ravnotežu u odnosu na Kinu. Naročito, imajući u vidu da je Peking u 2014. godini položio pravo na 70 procenata ogromnog morskog prostranstva između Tajvana i kineske obale na severu, Vijetnama na zapadu, Filipina na istoku i ostrva Borneo na jugu, koje dele Malezija, Indonezija i Bruneji. Početkom maja velika kineska naftna platform, vredna oko milijardu dolara, postavljena je u Južnokinesko more u blizini Paraselskih ostrva za koje Vijetnam tvrdi da pripadaju njemu. Platformu je pratilo čak 80 kineskih bojnih brodova, koje je vijetnamska obalska straža neuspešno pokušala da zaustavi patrolnim čamcima, a zvanični protest Hanoja ostao je bez odgovora. Prethodno se dogodilo i niz incidenata u kojima su Kinezi niskim

⁵⁸ *Jutranji list*, "Nagla eskalacija, Kina i Amerika se časte neuobičajeno ostrim ratobornim rečnikom", izvor: internet, <http://www.jutarnji.hr/nagla-eskalacija-kina-i-amerika-se-caste-neuobicajeno-ostrim-ratobornim-rjecnikom/1195842>, 26/06/2014.

preletima borbenih aviona onemogućavali ribarske brodove okolnih zemalja da love u vodama koje tradicionalno smatraju svojim. Neizbežno, Vašington je ocenio da platforma u vodama Vijetnama predstavlja provokaciju, ukazujući na "duboku zabrinutost zbog agresivnog ponašanja" Kine. Iz Pekinga je uzvraćeno da je u Južnom kineskom moru bilo provokativnih koraka, ali da za to nisu odgovorni oni, već upravo Amerika koja ohrabruje takve akcije. Posledica svega je da države, poput Vijetnama i Filipina, osećajući strepnju od rasta kineske moći bivaju gurnute u zagrljaj Vašingtona. Hanoj uprkos nezaboravljenom dvanaestogodišnjem ratu protiv SAD-a već odavno razmatra mogućnost iznajmljivanja pomorske baze u gradu Danang američkoj vojsci. Prvi razgovori o ovoj opciji vođeni su u Vijetnamu pri poseti Džordža Buša 2006. godine, a potom se ideja razrađivala. Hilari Klinton (Hillary Clinton) je kao državna sekretarka bila u Hanoju 2012. godine, a vijetnamski predsednik Truong Tan Sang boravio je u Vašingtonu 2013. godine, što je takođe shvaćeno kao traženje načina da se odupre rastućoj kineskoj hegemoniji kroz vojno-ekonomsko približavanje dve zemlje, povezivanje privreda i liberalizaciju uvoza u sklopu Transpacifičkog partnerstva.⁵⁹ Poseta komadanta američkih oružanih snaga, generala Martina Dempsija (Martin Dempsey), Vijetnamu u avgustu 2014. godine ukazala je na definitivno približavanje dve države u domenu odbrane, kao i na moguće ukidanje zabrane američke prodaje oružja Hanoju.⁶⁰ Sredinom maja 2014. godine u Jangunu, prestonici Mjanmara, održan je sastanak lidera zemalja Asocijacije zemalja jugoistočne Azije (ASEAN), na kome su Vijetnam i Filipini pokušali da izdejsvuju kolektivnu osudu nasilničkih poteza Kine, ali su se ostali lideri ASEAN-a (Indonezija, Brunej, Kambodža, Laos, Malezija, Mjanmar, Singapur i Tajland) uglavnom uzdržali od oštrije kritike te zemlje, koja je za većinu njih najvažniji trgovački partner. Ovo ukazuje da Kina koristi ekonomske prednosti i interes koje države imaju od saradnje sa njom, kako bi ih vezala u političkom, diplomatskom i bezbednosnom smislu i kako bi izgradila regionalnu i globalnu mrežu baza i saveza. Svojim strpljenjem, kompromisima i ovakvom dugoročnom politikom Kina odgovara onima koji žele da je obuzdaju (*containment*), pri čemu pokušava da, u bilo kojoj kombinaciji, onemogući udruživanje protiv nje, naročito pravljenje vojnih saveza što je još jedan kineski spoljnopolički cilj – kontraobuzdavanje (*contracontainment*).

Rušenje političkih i vojnih barijera između država kao što su SAD i Vijetnam nisu bile jedina posledica promena koje se dešavaju u regionu. Si Đinping je u julu 2014. godine, umesto da kao i svaki novi kineski predsednik prvo poseti Severnu Koreju, posetio Seul čime je poslao nedvosmislenu

⁵⁹ *Politika*, "U Vijetnamu zapaljeno 15 stranih fabrika", izvor: internet, <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/U-Vijetnamu-zapaljeno-15-stranih-fabrika.lt.html>, 13/06/2014.

⁶⁰ *Jutarnji list*, "Vijetnam sigurno ulazi u rat sa Kinom. Sve azijske zemlje oduševljeno će ih podržati", izvor: internet, <http://www.jutarnji.hr/-vijetnam-sigurno-ulazi-u-rat-s-kinom-sve-azijske-zemlje-odusevljeno-ce-ih-podrzati-/>1214282/, 06/09/2014.

poruku severnokorejskom lideru Kim Džong Unu (Kim Jong Un) da Kina ne podržava njegov način vladavine i pored podrške u hrani i energiji koju mu pruža. U isto vreme poslata je poruka i Tokiju, nakon promena spoljnopolitičke strategije, da se Peking i Seul protive obnavljanju imperijalističkih težnji Japana. Usled toga, Tokio i Pjongjang su, nakon nekoliko decenija zamrznutih odnosa, otpočeli pregovore čime je napravljen još jedan presedan. Nakon što je Severna Koreja obećala da će ispitati šta se dogodilo sa desetinama japanskih državljana koje su između sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog veka otieli severnokorejski obaveštajci, Japan je smanjio postojeće sankcije ukinuvši zabranu ulaska njihovih brodova u svoje luke i olakšavši im transfer novca. S druge strane, novo japansko tumačenje Ustava naišlo je na odobravanje od strane država poput Indonezije, Singapura, Kambodže, Vijetnama i Filipina koje, ugrožene rastom kineskog vojnog i političkog uticaja u regionu, novi "proaktivan doprinos miru" od strane Tokija doživljavaju kao branu prekomernim kineskim ambicijama. Podrška Japanu došla je i od strane SAD-a, Australije, Novog Zelanda i nekoliko država članica Evropske unije.⁶¹ Iako "finlandizacijom" zemalja širom jugoistočne Azije, kombinacijom ekonomske i vojne moći, Kina uspešno relativizuje veliki američki uticaj u Vijetnamu, Maleziji, Filipinima, Singapuru, očigledno je da ipak ne uspeva da navede proameričke satelite u regiji, koji je opkoljavaju i sputavaju, da počnu da vode nezavisniju spoljnu politiku. Štaviše, njeni susedi vrlo lako mogu da počnu da se udružuju u niz novih saveza ili da učvršćuju stare stvarajući neformalne antikineske koalicije.⁶² Naročito ozbiljne geopolitičke implikacije po nju imala bi saradnja Japana, Indije i Rusije.

Dakle, ključni problemi u regionu jugoistočne Azije su nedostatak poverenja među državama i strah od kineskih aspiracija, izazvanih "bujanjem" agresivnog nacionalizma. To za posledicu ima intenziviranje užarenog nacionalizma i još veće političke podele na nivou celog regiona. Proces munjevitog razvoja ovog regiona, a naročito pomeranje moći od zapada ka Aziji, očigledno je, po mišljenju Zbignjeva Bžežinskog (Zbigniew Brzezinski), okrenuo azijske države (Kinu, Indiju, Japan, ali i druge) jedne protiv drugih. Usled toga, Azija postaje arena politike ravnoteže snaga bez jasnog lidera, gde će svi nastojati da budu u što boljim odnosima sa svima i gde svi manevrišu kako bi ojačali svoje pozicije i maksimizirali svoje dugoročne interese.

Si Dinping – vesnik nove dominantne Kine?

Dolazak nove pete generacije lidera na vlast donelo je dosta promena u spoljnopolitičkom ponašanju Kine. Dok su Điang Cemin (Jiang Zemin) i

⁶¹ Ibidem.

⁶² Henri Kisindžer, *Da li je Americi potrebna spoljna politika – u susret diplomatiji 21. veka*, Golden Marketing, Zagreb, 2003, str. 111, 112.

Hu Đintao malo pokazivali svoju harizmu donoseći samostalno ključne odluke, Si Đinping je kao generalni sekretar KPK i predsednik NR Kine, kako bi dokazao legitimitet vlasti, svoju jačinu krenuo da pokazuje još na XVIII kongresu KPK u novembru 2012. godine, prilikom preuzimanja liderske pozicije u ovoj partiji. Na njemu je doneto mnogo novih odluka koje treba Kinu da učine još prosperitetnijom zemljom. Prioritet u narednim godinama predstavlja povećanje BDP po glavi stanovnika (u čemu zaostaje kada se poredi sa SAD-om i ostalim razvijenim državama), i razvoj Kine u veliku pomorsku silu (što sigurno neće delovati umirujuće na susede iz regiona u ASEAN-u, Vijetnam ili pak Japan). Vidljivi su pokušaji odstupanja od "doktrine 24 karaktera" u kojoj Deng Sjaoping savetuje da Kina treba "hladnokrvno da posmatra", "ponaša se skromno", "ne pretenduje na lidersku poziciju", "čeka u senci", "čvrsto stoji na nogama". Ova doktrina pokušava da se zameni idejom uzdizanja kineske nacije i željom da Kina napreduje do nivoa svetske sile. Razlog za to je što, s jedne strane, mnogi smatraju da je deo zaveta koji je Deng ostavio ispunjen, a sa druge strane, oni u sadašnjim uslovima nisu više na snazi, pošto se ne podudaraju sa realnim uticajem koji Kina ima u svetu. Stoga je neophodno da se osmisle novi, "inovacioni" karakteri koji bi radikalno obnovili spoljnopoliitičke principe velikog arhitekta kineskih reformi. Poseban trn u oku izazivaju Dengove poruke da Kina bude "u senci", "da se ponaša skromno" i da "ne pretenduje na lidersku poziciju". Po mišljenju niza kineskih eksperata, ona danas može mirno da "izađe iz senke" (*de fakto* je izašla iz mraka u određenim sferama).⁶³ Došlo je vreme da se svetu ponude nove inicijative, a Kina ima mogućnost da pretenduje na svetski tron, gurajući SAD sa njega. Mnogi kineski vojni eksperti smatraju da se ne treba "bojati konflikata" i izbegavati ih, nego da se naprotiv, treba zauzeti dobra ofanzivna pozicija. Po njihovom mišljenju Kina je već stasala da „pruži otpor bilo kojem neprijatelju“. Čak i milioni prosečnih građana primećuju da je njihova zemlja postala uticajna i osećaju se ponosnim zbog preporoda kineske nacije. Zato mnogi i ne razumeju zašto državni vrh reaguje kao ranije, oprezno i pažljivo, i sklapa kompromise, posebno u odnosu prema SAD-u. Kinesko društvo je stihijski shvatilo da spoljna politika treba da se vodi odlučnije i da treba da se u prvi plan izbace odgovarajući lideri koji bi mogli strogo da govore sa čitavim svetom. Omladina već ima nekoliko nacionalističko-patriotskih pokreta koji su spremni da se na jedan poziv odazovu partiji i vladi povodom bilo kog razloga.⁶⁴

Drugačiji od svojih prethodnika Si Đinping, shvativši da je došao trenutak u kome je Kini neophodno da ima jakog i harizmatičnog lidera, aktivirao je nacionalizam kako bi odvuкао pažnju sa smanjenja BDP rasta

⁶³ Sergej Luzjanin, „Peking menja svet“, izvor: internet, <http://www.slobodanjovanovic.org/2013/04/27/sergej-luzjanin-pekings-menja-svet>, 20/07/2013.

⁶⁴ Ibidem. Patriotama u Kini smatraju se samo oni koji pokazuju odanost državi, služe joj prihvatajući odluke KPK, bilo da su komunisti ili ne.

i na neki način legitimisao svoju vlast. Kako bi je konsolidovao morao je da pokaže “mišiće” u spoljnoj politici, prvenstveno prema susedima. “Osmeh diplomatija” koju je Kina sledila do pre tri, četiri godine napuštena je, a tenzije u okolnim zemljama počele su sve više da rastu. Naročito je nestabilna situacija u Istočnom i Južnom kineskom moru zahtevala od novog predsednika da pokaže pravac kojim će njegova spoljna politika ići. Ovakav zaokret u spoljnoj politici i ponašanje kineskog rukovodstva izazvalo je iznenađenje u svetu. Njegov govor iz decembra 2012. godine pokazao je da su prioritet reforme u vojsci, oslobođenje od korupcije i potvrda da je primarna funkcija NOA da brani režim. Kao lekciju naveo je kolaps Sovjetskog Saveza gde je vojska bila depolitizovana, odvojena od stranke i nacionalizovana. Time je stranka ostala razoružana i bez instrumenta da vrši vlast.⁶⁵ Zato se u Kini najvažnije odluke o bezbednosti i spoljnoj politici donose od strane predsednika koji je u isto vreme i generalni sekretar KPK. Odlučujuća moć koncentrisana je u glavnim telima, Centralnom komitetu i njegovim radnim grupama, kao i Centralnoj vojnoj komisiji, a generalni sekretar je nadređen ovim telima, pa se može slobodno reći da najveći uticaj na odluke o spoljnoj politici i bezbednosti ima KPK. Najčešća personalna unija funkcija, jedna ličnost – generalni sekretar, predsednik i komandant oružanih snaga, omogućava toj ličnosti da priprema odluke koje predstavljaju pretežno njegova rešenja. Kineski predsednik, pored toga što je generalni sekretar Centralnog komiteta komunističke partije, u isto vreme je i predsednik Centralne vojne komisije, tela koje kontroliše vojsku.

Prilikom preuzimanja dužnosti, u martu 2013. godine, Si Đinping je u Svekineskom nacionalnom kongresu pozvao “na veliki preporod kineskog naroda” i jačanje kapaciteta vojske “da dobija bitke”. On je izjavio da će vojni budžet za tu godinu iznositi 114,3 milijarde dolara i da će se rast vojnog budžeta nastaviti, i u narednom periodu iznosiće 10,7 procenata. Ovi planovi bili su najava za dominantnu Kinu, ogroman entitet koji rasteže “mišiće”, sa kojom se nijedna pojedinačna nacija u Aziji i šire neće moći meriti i što će je učiniti potencijalnim vojnim rivalom SAD.⁶⁶ Takođe, izjavio je da će pomorska industrija biti kičma kineske industrije u narednom periodu. Na trećoj plenarnoj sesiji XVIII kongresa usvojene su mere koje definišu restrukturiranje kineskih oružanih snaga i NOA gde će veći akcenat biti

⁶⁵ The Sydney Morning Herald, “China’s Xi Jinping is spoiling for a fight, but with whom?”, izvor: internet, <http://www.smh.com.au/world/leaders-plot-more-than-naval-gazing-20130426-2ijxx.html>, 26/06/2013.

⁶⁶ Nakon što je u oktobru 2012. godine dobila svoj prvi raketni nosač aviona “Lijaoning”, u februaru 2013. godine je dobila nevidljivu streljastu raketnu fregatu. Večernje novosti, “Kina: Mornarica dobila nosač aviona”, izvor: internet, <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:398528-Kina-Mornarica-dobila-nosac-aviona>, 31/03/2013. Srbija danas, “Kina: Mornarica dobila nevidljivu raketnu fregatu”, izvor: internet, <http://www.srbijadanas.net/kina-mornarica-dobila-nevidljivu-raketnu-fregatu>, 31/03/2013.

stavljen na jedinice ratnog vazduhoplovstva i ratne mornarice. Osnovan je Državni komitet za nacionalnu bezbednost i stavljen akcenat na sređivanje Kine na unutrašnjem planu. Povećanje BDP po glavi stanovnika, rešavanje problema korupcije, smanjenje razlika između zapada i istoka zemlje, urbanizacija i smanjenje zagađenja, samo su neki od problema koji se moraju rešiti u narednom periodu. Ovakve najave kineskog predsednika izazivaju nelagodnost kako među susedima, tako i širom sveta. Zato ugledni naučnik Univerziteta Fudan Šen Dingli (Shen Dingli) sugerise, da Peking sa razvojem svojih vojnih kapaciteta, bilo bi "dobro da objasni svoje ciljeve i planove jasnije kako bi se izbegli nesporazumi i pogrešne procene".⁶⁷

Zaključak

Čuveni američki ambasador, istoričar i tvorac američke ideje „obuzdavanja“ Džordž Kenan (George Kennan) 1949. godine izjavio je da „Kina ne znači mnogo. Ona nije naročito važna. Ona nikada neće biti snažna država“.⁶⁸ Možda bi to tako i bilo da vođenje ove velike države nije preuzeo Deng Sjaoping, veliki arhitekta reformi koje su počele da se sprovode 1978. godine. „Hram nije dovoljno veliki da prihvati sve bogove: ako stariji ne izađu, neće biti dovoljno mesta za mlađe“ koji su bili potrebni kako bi činili okosnicu novog državnog (kolektivnog) rukovodstva koje je trebalo da povede zemlju putem reformi.⁶⁹ Cilj je bio da se izbegne mogućnost ponavljanja istorije da celokupna država zavisi od reči jednog čoveka i kulta njegove ličnosti. Ti novi ljudi su na pravi način shvatili Dengovu poruku: „Iz ove sobe možete izaći na dvoje vrata. Na prvim piše politika, na drugim ekonomija. Izađete li na prva, naći ćete se ponovo u kulturnoj revoluciji. Izađete li na druga ući ćete u XXI vek“. Odabравši da izađu na druga, uveli su Kinu u XXI vek kao državu sa impresivnim ekonomskim napretkom i rastom BDP od blizu 10 procenata na godišnjem nivou koji je nastavio istim tempom i u prvoj deceniji XXI veka. Uspeh je utoliko veći ako imamo u vidu ekonomsku i finansijsku krizu koja je 2008. godine pogodila čitav svet, a koju Kina nije praktično ni osetila.⁷⁰ Obim

⁶⁷ Shen Dingli, "Forging Trust in China-US Ties", izvor: internet, <http://intellibriefs.blogspot.com/2011/02/forging-trust-in-china-us-ties.html>, 26/03/2013.

⁶⁸ Tyrene White, *China Briefing 2000: The Continuing Transformation*, Armonk: M. E. Sharpe, New York, 2000, p. 275.

⁶⁹ Aleksandar Novačić, *Rađanje velike Kine*, Službeni glasnik, Beograd, 2012, str. 179.

⁷⁰ Jedan od osnovnih strateških ciljeva koji su postavili kineski lideri je ponovno učestvostručenje bruto društvenog proizvoda u periodu od 2000. do 2020. godine. Dragana Mitrović, „Socijalne reforme u savremenoj krizi“, u: Drenka Vuković, Ana Čekerevac, *Socijalna politika i socijalne reforme*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2007, str. 222. Predrag Simić prognozira da će „Kina do 2020. dostići neverovatnih četrnaest hiljada milijardi dolara društvenog bruto proizvoda i 10 000 dolara po glavi stanovnika, koliko približno imaju danas manje razvijene zemlje EU“. Predrag Simić, *Kina kratka istorija*, NEA, Beograd, str. 247.

promena koje su je zahvatile ekonomista Džefri Saks sažeo je u jednostavnu rečenicu: „Priča o Kini je najuspešnija priča o razvoju u istoriji sveta“.⁷¹ Disperzija globalne moći sa Zapada na Istok bila je očigledna. Azijski tigrovi i Kina postali su vesnici jednog novog sveta koji obeležava deklinizam SAD-a i uspon zemalja BRIKS-a. Početak druge decenije XXI veka pokazao je potpuno suprotno od onoga što je Kenan izjavio. „Veliki zmaj“ je dobio ekonomsku i finansijsku snagu i, u svetu koji se kreće od unipolarnog ka multipolarnom, postao novi centar moći i sila koja pretila da ugrozi američku dominaciju.⁷²

Iako je prvobitni fokus kineskog rukovodstva, sa Deng Sjaopingom na čelu, bio ekonomski prosperitet Kine a politika „biti strpljiv“ i „osmeh diplomatija“ sredstvo za dostizanje toga, dešavanja na početku druge decenije XXI veka ukazala su da je ova daleka azijska država nakon izlaska na druga vrata i dosezanja ekonomske moći, počela polako da otvara i ona prva vrata – politiku. Promena kineske percepcije o sebi nakon krize za posledicu je imala preispitivanje spoljne politike koja se gotovo dve decenije zasnivala na Dengovoj doktrini „24 karaktera“. Postalo je očigledno da su u kineskom rukovodstvu ojačale one snage koje se zalažu za izvesna odstupanja od nje jer se ne podudara sa realnim uticajem koji Kina ima u svetu. Njihov krajnji cilj je promovisanje ideje uzdizanja kineske nacije i želje da ovaj ekonomski zmaj napreduje do nivoa svetske sile. U sukobu sa snagama koje se zalažu za dalju primenu ove doktrine čini se da ove prve dobijaju primat i da politiku koja je promovisana unazad dve decenije počinje da zamenjuje jedan asertivniji pristup usled sve izraženije tranzicione anksioznosti ovog rastućeg džina.

Dolazak na vlast Si Đinpinga, jakog i harizmatičnog lidera, pokazao je da će upravo pitanja koja se tiču spoljne politike biti ta koja će poslužiti za davanje legitimiteta petoj generaciji kineskih lidera. Učestalije pokazivanje „mišića“ po pitanju glavnih nacionalnih interesa ukazuje na sve veće odstupanje od defanzivne sigurnosne strategije čime postaje aktuelna Napoleonova izjava: „Ne budite Kinu, jer kad se probudi svet će zadrhtati“.⁷³ Aktiviranje nacionalizma kako bi se nadomestio nedostatak

⁷¹ Božo Stojanović, Book Review „China’s Road to Capitalism“, *Panoeconomicus*, No. 6, 2013, p. 837.

⁷² U prilog tome govori teorija o tranziciji moći. Teorija o tranziciji moći i institucionalistička teorija nude oštro suprotstavljene stavove o uticaju uspona Kine. Teorija tranzicije moći vidi uspon Kine kao opasan jer će predstavljati izazov za međunarodni poredak koji počiva na američkoj moći. S druge strane, institucionalistička teorija smatra da uspon Kine predstavlja mogućnost za izgradnju saradnje, a ne za intenziviranje sukoba. Više o tome videti u: Avery Goldstein, „Power Transitions, Institutions, and China’s Rise in East Asia: Theoretical Expectations and Evidence“, *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 30, No. 4–5, August–October 2007, p. 639–682.

⁷³ *The Economist*, „China’s Fitful Sleep“, izvor: internet, <http://www.economist.com/node/151617>, 23/8/2014.

daljeg dvocifrenog rasta BDP sredinom druge decenije XXI veka doprinelo je jačanju nacionalizama na nivou celog regiona. Rezultat toga je porast nepoverenja među susedima, što neminovno dovodi do pojave bezbednosne dileme i приметnog jačanja trke u naoružanju. Dok za neke države opcija zanosnog “kineskog sna” biva sve prihvatljivija, za druge sve bleđi “američki san” i dalje ostaje primaran. Preispitujući svoje spoljnopolitičke pristupe i dojučerašnja partnerstva mnoge od njih manevršu kako bi ojačale svoju poziciju i maksimizirale svoje dugoročne interese. Usled toga region jugoistočne Azije sve više postaje arena politike ravnoteže snaga u kojoj strategija kineskog rukovodstva, po kojoj NR Kina treba da do 2050. godine, na stogodišnjicu svog osnivanja, ostvari san od 200 godina reformi i postane najveća svetska sila i sveobuhvatna država blagostanja (na kineskom *quianmian xiaokang*), izaziva strah i nepoverenje u okruženju.⁷⁴ Krajnji rezultati ovih dinamičnih promena pružice jasniju sliku u kom se pravcu kreće globalna raspodela moći, i da li su lideri sposobni da koriste kontekstualnu inteligenciju kao ključnu veštinu kojom će izvore moći preobratiti u uspešne strategije pametne moći koje će koristiti za postizanje ciljeva zajedno sa drugima.

Bibliografija

1. Akademija za diplomatiju i bezbednost, “Kakav će biti odgovor Kine na novu američku Vojnu doktrinu?”, izvor: internet, <http://www.diplomatija.com/sr/4196/news/kakav-%C4%87e-biti-odgovor-kine-na-novu-ameri%C4%8Dku-voynu-doktrinu>, 26/06/2013.
2. American Quarterly, “Time for Strategic Reset”, izvor: internet, <http://www.americasquarterly.org/economy>, 26/06/2013.
3. Angang, Hu, Honghua, Men, “The Rising of Modern China: Comprehensive national Power and Grand Strategy”, izvor: internet, <http://www.csf.kiep.go.kr>, 20/05/2012.
4. Arežina, Sanja, “Chinese ‘going out’ policy and its impact on relations with Serbia”, *Review of International Affairs*, Vol. 65, No. 1153-1154, 2014.
5. Baković, Ozren, “Miroljubivi uspon – nova kineska vanjskopolitička teorija”, *Politička misao*. vol. 42. br. 1, 2004.
6. Bergsten, Fred, Lardi, Nikolas, Mičel, Derek, Frimen, Čarls, *Uspon Kine: izazovi i šanse*, Službeni glasnik, Beograd, 2012.
7. Booth, Ken, Wheller, Nicholas J, *The Security Dilemma – Fear, Cooperation and Trust in World Politics*, Palgrave, Macmillan, London, 2008.
8. Brown, Michael E. (ed), *The Rise of China*, MIT Press, Boston, 2000.
9. Business insider, “How China And Japan Are Slashing Their Dependence On The US Dollar”, izvor: internet, <http://www.businessinsider.com/china-japan-us-dollar-infographic-2012-8>, 26/06/2013.

10. B92, "Zašto je baš JAR članica BRIKS-a", izvor: internet, http://www.b92.net/biz/vesti/svet.php?yyyy=2013&mm=03&dd=30&nav_id=700141, 26/06/2013.
11. Bžežinski, Zbignjev, *Amerika-Kina i sudbina sveta*, Albatros plus, Beograd, 2013.
12. Chellaney, Brahma, "Obama should speak up for India in Beijing", *Financial Times*, November 12th 2009, izvor: internet, <http://www.ft.com/cms/s/0/8ad9b826-cff3-11de-a36d-00144feabdc0.html>, 27/02/2013.
13. China Daily, "Hu Calls for a Harmonious World at Summit", September 16th, 2005.
14. Christensen, Thomas J, "China, the U. S. – Japan Alliance, and the Security Dilemma in East Asia", u: Ikenberry, G. John, Mastanduno, Michael (eds), *International Relations Theory and Asia-Pacific*, Columbia University Press, New York, 2003.
15. Christensen, Tomas J, "China's Role in the World: Is China a Responsible Stakeholder – Remarks before the U.S.", China Economic and Security Review Commission, Washington. izvor: internet. <http://www.state.gov/p/eap/rls/rm/69899.htm>, 26/06/2013.
16. Craig, Gordon A, George, Alexander L, *Force and Statecraft – Diplomatic Problem of Our Time*, Oxford University Press, pp. ix-xiii, 3-24, New York, 1955.
17. Ekmečić, Milorad, "Pojam velike sile i umeće diplomatije", u: Ekmečić, Milorad, *Ogledi iz istorije*, Službeni list, Beograd, 1999.
18. Emmott, Bill, *Rivals – How the Power Struggle between China, India and Japan will Shape Our Next Decade*, Allen Lane, London, 2008.
19. Fouchet, Gerald, "Towards a new cold war China-USA", izvor: internet. <http://www.strategicsinternational.com/3engfouchet.htm>, 19/06/2012.
20. Gilshinan, Kathy, "Japan Moves Away From Its Traditional Pacifism", *World Politics Review*, izvor: internet, <http://www.worldpoliticsreview.com/trend-lines/13896/japan-moves-away-from-its-traditional-pacifism>, 04/07/2014.
21. Goldstein, Avery, *From Bandwagon to Balance of Power Politics: Structured Constraints in Politics in China, 1949-1978*, CA: Stanford University Press, Stanford, 1991.
22. Goldstein, Avery, "Power Transitions, Institutions, and China's Rise in East Asia: Theoretical Expectations and Evidence", *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 30, No. 4-5, August–October 2007.
23. Guo, Rongxing, *Cross-Border Resource Menagement*, Newnes, UK, 2012.
24. Hantington, Semjuel, *Sukob civilizacija*, CID, Podgorica, 2000.
25. Hui, Xu, *Asia-Pacific Security and its Prospect*, Lecture, Seminar "China's issues", Chinese Academy of Governance, Beijing, November 21, 2013.
26. Ikeda, Tadashi, "Getting Senkaku History Right", *The Diplomat*, izvor: internet, <http://thediplomat.com/2013/11/getting-senkaku-history-right/?allpages=yes>, 01/12/2013.
27. Ikenberry, John G, "The Rise of China and the Future of the West", izvor: internet, <http://www.foreignaffairs.com/articles/63042/g-john-ikenberry/the-rise-of-china-and-the-future-of-the-west>, 30/06/2013.

28. Jervis, Robert, "Cooperation under Security Dilemma", *World Politics*, January 30, 1978.
29. Jiabao, Wen, "Our Historical Tasks at the Primary Stage of Socialism and Several Issues Concerning China's Foreign Policy", *People's Daily*, February 27, 2007.
30. Jutarnji list, "Vijetnam sigurno ulazi u rat sa Kinom. Sve azijske zemlje oduševljeno će ih podržati", izvor: internet, <http://www.jutarnji.hr/-vijetnam-sigurno-ulazi-u-rat-s-kinom-sve-azijske-zemlje-odusevljeno-ce-ih-podrzati-/1214282/>, 06/09/2014.
31. Kaplan, Robert D, "China's Two-Ocean's Strategy", u: Denmark, Abraham. Patel, Nirav (eds), *China's Arrival: A Strategic Framework for Global Relationship*. Center for New American Security, Washington D.C, izvor: internet, http://www.cnas.org/files/documents/publications/CNAS%20China%27s%20Arrival_Final%20Report.pdf, 26/06/2013.
32. Kisindžer, Henri, *Da li je Americi potrebna spoljna politika – u susret diplomatiji 21. veka*, Golden Marketing, Zagreb, 2003.
33. Kisindžer, Henri, *Obnovljeni svet – Meternih, Kastlerau i problemi mira 1812-1822*, Nakladni Zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1976.
34. Kissinger, Henry, *On China*, Penguin Press, New York, 2011.
35. Kotkin, Stephen, "The Unbalanced Triangle: What Chinese- Russian Relations Mean for the United States", *Foreign Affairs*, 2009, izvor: internet, <http://www.foreignaffairs.com/print/65230>, 20/05/2012.
36. Krauthammer, Charles, "Decline is a Choice – The New Liberalism and the end of American Ascendancy", *Weekly Standard*, October 19, 2009, Vol. 15, No. 05, izvor: internet, <http://www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/017/056lfnpr.asp>, 26/06/2013.
37. Krauthammer, Charles, "The Unipolar Moment Revisited", *The National Interest*, Winter 2002/2003
38. Krauthammer, Charles, "The Unipolar moment", *Foreign Affairs*, Winter 1990/1991.
39. Lee, John, "The End of Smile Diplomacy", izvor: internet, <http://nationalinterest.org/commentary/the-end-smile-diplomacy-4122>, 03/08/2014.
40. Lo, Bobo, *The Axis of Convenience: Moscow, Beijing and the New Geopolitics*, Chatham House, London, Brookings Institution, Washington D.C, 2008.
41. Luzjanin, Sergej, „Peking menja svet“, izvor: internet, <http://www.slobodan-jovanovic.org/2013/04/27/sergej-luzjanin-pekings-menja-svet>, 20/07/2013.
42. Mitrović, Dragana, "Socijalne reforme u savremenoj krizi", u: Drenka Vuković, Ana Čekerevac, *Socijalna politika i socijalne reforme*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2007.
43. Naj, Džozef, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012.
44. News business, "China and Australia in currency pact", izvor: internet, <http://www.bbc.co.uk/news/business-22075345>, 26/06/2013.
45. Novačić, Aleksandar, *Kina zmaj na Olimpi*, Novosti, Beograd, 2008.
46. Novačić, Aleksandar, *Rađanje velike Kine*, Službeni glasnik, Beograd, 2012.

47. Pao, Ching, "Deng postavlja nov vodeći princip od 12 pravila za unutrašnju i spoljnu politiku", Hong Kong, November 5th, 1991.
48. Pei, Minxin, "Think Again: Asia's Rise", *Foreign Policy*, June 2009, izvor: internet, http://www.foreignpolicy.com/articles/2009/06/22/think_again_asias_rise?print=yes&hidecomments=yes&page=full, 26/06/2013.
49. Politika, "U Vijetnamu zapaljeno 15 stranih fabrika", izvor: internet, <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/U-Vijetnamu-zapaljeno-15-stranih-fabrika.lt.html>, 13/06/2014.
50. Pye, Lucian W, *Dynamics of Factions and Consensus in Chinese Politics: A Model and Some Propositions*, CA: Rand, Santa Monica, 1980.
51. Qingmin, Zhang, *China's foreign policy*, Lecture, Seminar „China's issues“, Chinese Academy of Governance, Beijing, 2013.
52. Radenković, Đorđe, *Zagonetka zvana Kina*, Beogradski grafičko izdavački zavod, Beograd, 1973.
53. Russel, Bertrand, *The problem of China*, ARC MANOR, U. S, 2008.
54. Sanger, David E, "In the East China Sea, a Far Bigger Test of Power Looms", *The New York Times*, izvor: internet, http://www.nytimes.com/2013/12/02/world/asia/in-the-east-china-sea-a-far-bigger-test-of-power-looms.html?pagewanted=1&_r=1, 01/12/2013.
55. Schweller, Randal L, "Bandwagoning for Profit – Bringing the Revisionist State Back In", *International Security*, Vol. 19, No. 1, 1994.
56. Simić, Dragan R, *Nauka o bezbednosti – savremeni pristupi bezbednosti*, Službeni list SRJ, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2002.
57. Simić, Dragan R, *Poredak sveta*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1999.
58. Simić, Predrag, *Kratka istorija Kine*, NEA, Beograd, 2003.
59. Srbija danas. 31/03/2013. "Kina: Mornarica dobila nevidljivu raketnu fregatu". izvor: internet. <http://www.srbijadanas.net/kina-mornarica-dobila-nevidljivu-raketnu-fregatu>.
60. Stojanović, Božo, Book Review "China's Road to Capitalism", *Panoeconomicus*, No. 6, 2013.
61. Šušić Slavoljub. 1995. *Balkanski geopolitički košmar*. Vojna knjiga. Beograd.
62. Taylor, Fravel M, *Strong Borders, Secure Nation: Cooperation and Conflict in China's Territorial Disputes*, Princeton University Press, Princeton, 2008.
63. The Economist, "China's Fitful Sleep", izvor: internet, <http://www.economist.com/node/151617>, 23/8/2014.
64. The Sydney Morning Herald, "China's Xi Jinping is spoiling for a fight, but with whom?", izvor: internet, <http://www.smh.com.au/world/leaders-ploy-more-than-naval-gazing-20130426-2ijxx.html>, 26/06/2013.
65. Thottam, Jyoti, "A Rivalry on the Roof of the World", *Time*, November 2, 2009, izvor: internet. <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1931739,00.htm>, 26/02/2013.

66. Večernje novosti, "Kina: Mornarica dobila nosač aviona", izvor: internet, <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:398528-Kina-Mornarica-dobila-nosac-aviona>, 31/03/2013.
67. Zakaria, Fareed, "Nixon to China, Bush to India", *Newsweek*, February 27, 2006.
68. Zakarija, Farid, *Postamerički svet*, Heliks, Smederevo, 2009.
69. Zheng, Yongnian, Tok, Sow Keat, "'Harmonious Society' and 'Harmonious World': China's Policy Discourse under Hu Jintao", China Policy Institute. University of Nottingham, UK. izvor: internet, <http://www.nottingham.ac.uk/cpi/documents/briefings/briefing-26-harmonious-society-and-harmonious-world.pdf>, 26/06/2013.
70. Zhimin, Chen, Armstrong, John, "China's relations with Europe Towards a 'normal' relationship?", u: Breslin, Shaun (ed), *Handbook of China's International Relations*, Routledge, London, 2010.
71. Walt, Stephen M, "Alliance Formation in Southwest Asia: Balancing and Bandwagoning in Cold War Competition", u: Jarvis, Robert, Snyder, Jack (eds), *Dominoes and Bandwagons: Strategic Beliefs and Great Power Competition in the Eurasian Rimland*, Oxford University Press, New York, 1991.
72. Walt, Stephen M, "Keeping the World 'Off-Balance': Self-Restraint and U.S. Foreign Policy", u: Ikenberry, G. John (ed), *America Unrivaled-The Future of the Balance of Power*. Cornell University Press, Ithaca, 2002.
73. Walt, Stephen M, *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca, 1987.
74. Weibin, Gong, *Chinese Experience of Development*, Lecture, Seminar „China's issues", Chinese Academy of Governance, Beijing, November 23, 2013.
75. White, Tyrene, *China Briefing 2000: The Continuing Transformation*, Armonk: M. E. Sharpe, New York, 2000.
76. Xiaofang, Ma, *Curent Situation of Chinese Economy*, Lecture, Seminar "China's issues", Chinese Academy of Governance, Beijing, November 18, 2013.
77. Xiaoping, Deng, Bergsten, Fred, Freeman, Charles, Lardy, Nickolas, Mitchell, Derek L, *China's Rise: Challenges and Opportunities*, Peterson Institute, Washington DC, 2008.
78. Xiao, Ren, "The International Relations Theoretical Dioscourse in China: A Preliminary Analysis", The Sigur Center for Asian Studies, Papers Number 9, The George Washington University, 2000.
79. Yoellick, Robert B, "Whither China: From Membership to Responsibility?", Remarks prepared for delivery to National Committee on US-China Relations, New York City, izvor: internet, www.state.gov, 26/03/2013.

NEW FOREIGN POLICY STRATEGY OF CHINA - BETWEEN PRAGMATISM AND CHALLENGES

ABSTRACT

China's economic progress has had the effect of changing its foreign policy. Deng Xiaoping's "be patient" policy, whose goal was to create a peaceful external environment so that the state could devote its energy to its internal development, to convince neighbors and key partners of China's benevolent intentions and avoid confrontation with other great powers, has been replaced by a more assertive foreign policy after the global economic and financial crisis. In an attempt to legitimize its power the fifth generation of Chinese leaders has relied on nationalism to distract public attention from the stagnating GDP growth. A tougher approach towards its neighbors, lesser inclination towards compromise and responding with more pressure to external pressures points to the increased deviation from the "smile diplomacy" that China has implemented over the last few decades. Despite the economic benefits and cooperation interests, a constant increase in the Chinese military budget and overall Chinese aspirations causes distrust and fear among its neighboring countries. This inevitably leads to security dilemmas and a new arms race, where everyone will strive to position itself accordingly and to maneuver to strengthen its position and maximize its long-term interests.

Key words: China, foreign policy strategy, "be patient" policy, smile diplomacy, economic and financial crisis, assertiveness, nationalism.